

ZPRÁVODAJ

MINISTERSTVA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

Únor 2003

Ročník XIII

Číslo 2

ČASOPIS SE TISKNE NA RECYKLOVANÉM PAPIRU

OBSAH

Rozhovor měsíce

Mít čas na důležité věci1

Aktuality

Ekologicky přijatelný a ekonomicky efektivní provoz:

MŽP chce jít příkladem4

Dobrovolníci v Beskydech hlídají

vzácné šelmy5

Personální změny na MŽP6

MŽP rozhodlo o lyžování na Lysé hoře

v Beskydech6

Regionální seznamy priorit pro odstraňování starých ekologických škod7

Setkání MŽP se zástupci velvyslanectví členských a kandidátských zemí EU

v Průhonicích8

Tichá aukce posedmé8

Konference

12. zasedání Konference smluvních stran úmluvy CITES v Santiagu de Chile9

Evropská unie

Kodaňský summit EU a životní prostředí14

Informujeme

Přínos, rezervy i perspektivy Státního programu na podporu úspor energie a využití obnovitelných zdrojů15

Říční doprava a její ekologické problémy18

Je Bernská úmluva již překonaným nástrojem celoevropské péče o přírodní dědictví?22

Monitoring geneticky modifikovaných organismů24

Ministr Ambrozek předal putovní cenu

Sněmu dětí25

Význam turismu pro ochranu přírody

a krajiny26

České dráhy zlepšily nabídku služeb

pro cyklisty28

Ministr Libor Ambrozek na tiskové konferenci k „ekologizaci“ provozu MŽP. K článku na str. 4. Foto J. Plamínková

Mít čas na důležité věci

Rozhovor Jany Plamínkové s náměstkem ministra životního prostředí a ředitelem sekce ochrany přírody a krajiny RNDr. Ladislavem Mikem, Dr.

Vedete na MŽP sekci ochrany přírody a krajiny, a přý chystáte ve své sekci nějaké systémové změny. Mohl byste přiblížit, v čem by měly spočívat?

Začal jsem s mapováním současné situace, snažím se zjistit, kde je největší přetlak na práci zdejších úředníků, případně kde jsou nějaké rezervy. Způsobů, jak to zjistit, je několik. Zásadní je být v co nejúžším kontaktu s lidmi, proto zde zavádím systém, který umožní pravidelně co nejvíce komunikovat, a to nejen s řediteli odborů, které přímo řídím, ale i s ostatními pracovníky sekce. A za druhé jsem objednal vnější pohled od specializované firmy, která tyto věci umí a měla už řadu úspěchů v komplikovaných podmínkách. Zadání znělo „zjistit možnosti rozvojových potřeb sekce“. Teprve z této aktivity bych měl dostat závěrečnou zprávu, která navrhne, kde má systém slabiny, kde by šel zlepšit, a doporučí kroky, jakým způsobem by se to mělo udělat. Pak bude na mém zvážení, na tom, jak vše zapadne do celého organismu ministerstva, která doporučení budu a která nebudu akceptovat.

Jde tedy vlastně o optimalizaci chodu sekce...

Ano. Od samého počátku totiž vidím, že je tady obecně obrovský objem práce. Ale zdá se mi, že řada dokumentů

RNDr. Ladislav Miko, Dr.

a materiálů, které zde obíhají, má nestejnou důležitost, a přitom zde není dostatečně řešena otázka priorit. Je třeba vytvořit prostor pro koncepční a strategickou činnost na úkor papírování. A také mám pocit, že někteří lidé mají mimořádně mnoho práce, několikanásobně víc než jiní. Proto bych chtěl činnosti rozdělit tak, aby to bylo – řekněme – méně nespravedlivé. Nejde o konkrétní osoby, ale

o to, aby systém fungoval, aby se především dělaly ty věci, které jsou zásadní a prioritní, aby se omezily ty neskutečné stohy papíru, které si tu vzájemně předáváme a zapisujeme do pošty, abychom víc využívali prostředky, které na ministerstvu jsou, třeba elektronické propojení a podobně.

Také mám pocit, že sekretariát sekce a náměstka, který sekci řídí, by měl celou řadu věcí řešit sám. Tady na sekci se zavedlo, že veškeré materiály se z úrovně náměstka posílaly dál dolů a řešily se někde na odborech. Odbory jsou samozřejmě základní stavební kameny ministerstva, ale nepochybně jsou materiály, a není jich málo, které lze vyřídít už o ten stupínek výš a pouze o nich lidi na odborech informovat, aby měli příslušné informace k dispozici. Tím by se ušetřilo poměrně hodně času. Mojí snahou prostě je najít co nejefektivnější systém, který bude schopen „sežvýkávat“ tu každodenní agendu, abychom se pokusili vymanit aspoň v tom, co můžeme ovlivnit, z takového toho permanentního hašení požárů. Chtěl bych, abychom měli na podstatné věci čas, abychom si je mohli důkladně promýšlet.

Dále mám představu, že bychom měli daleko víc a hlouběji spolupracovat s přímo řízenými organizacemi, ať již je to Agentura ochrany přírody a krajiny, Správa CHKO, správy národních parků nebo Výzkumný ústav pro krajinu a okrasné zahradnictví v Průhoncích. Tyto organizace mají svůj potenciál, který by se mohl více využívat, a navíc mám pocit, že by bylo vhodné, aby rozhodnutí, která se přímo těchto institucí dotýkají, byla přijímána tak, aby měli možnost se k nim vyjadřovat. To znamená, že bych se chtěl setkávat častěji s řediteli těchto institucí.

Přišel jste z České inspekce životního prostředí. Pomáhá vám tato skutečnost ve vaší práci?

Určitě, o tom jsem přesvědčen. Vidím věci z pohledu inspektora. A inspektor „přes životní prostředí“ je člověk, který velmi intenzivně – v resortu snad nejintenzivněji – vnímá, jak zákony, které máme prosazovat, v praxi opravdu fungují. Někdy se zdá, že nějaké rozhodnutí nemá chybu, a ono formálně ani věcně při přečtení chybu nemá, ale pak se může ukázat v praxi, že z nějakého důvodu nefunguje, že je tam nějaký problém. A to inspektor vidí, protože se s tím každodenně setkává. V tom vidím obrovskou

výhodu, že mám přímou zpětnou vazbu z terénu, jak rozhodování na úrovni ministerstva funguje. Stejně tak mám informace o tom, jak reagují a fungují instituce v resortu v této oblasti, protože Inspekce se bez jejich práce neobejde, je tam celá řada praktických zkušeností a vím, které oblasti umíme dobře a které méně dobře. To mi samozřejmě umožňuje lépe teď stanovit zmíněné priority a dále se opřít do toho, co ještě není v takovém stavu, v jakém by mělo být.

Jednou z nejdůležitějších věcí, které v současné době ve vaší sekci probíhají, je novela zákona č. 114, o ochraně přírody a krajiny, která je nyní v Parlamentu. Mohl byste stručně shrnout význam této novely?

Troufám si říci, že je to asi nejzásadnější věc, kterou máme na stole. Hlavním důvodem novely zákona č. 114 je implementace dvou evropských směrnic, a sice Směrnice o ptácích a Směrnice o stanovištích. Jde o známou soustavu NATURA 2000, která přibližuje systém ochrany přírody evropskému standardu, což je pro nás dost zásadní přerod. Snažíme se co nejvíce využít toho, co už jsme v zákoně měli, aby se nezavádělo příliš mnoho úplně nových věcí. Zdá se nám to lepší z důvodu kontinuity a také proto, abychom nevytvářeli překrývající se sítě území, kde občan nebude přesně vědět, co je co. Ale myslím, že pravidla, která jsou směrnici dána a která teď vkládáme do zákona, jsou pro ochranu přírody nejen obrovským závazkem, ale rovněž i obrovskou příležitostí, a my bychom ji neradi promarnili. Jsem přesvědčen o tom, že to může nastartovat nový pohled i ostatních institucí a lidí na ochranu přírody, protože s implementací NATURY 2000 je spojena celá řada dalších aktivit a vše je navzájem provázané. Teď se např. hodně bavíme o dotační politice Evropské unie, o agroenvironmentálních programech a dalších věcech, které s Naturou mohou souviset. Mohlo by se podařit nalézt ke spokojenosti všech takový model, který zaručí splnění cílů Natury: zachovat nebo zlepšit, ale nezhoršit to, co se vybere do soustavy, a současně aby to nebylo příliš na úkor někoho jiného.

V novele zákona je ale – kromě věcí souvisejících s Naturou – také nově ustanovena centrální správa ochrany přírody.

Jsem rád, že jste ji zmínila, a rovnou se opřu o slova „centrální správa“, protože to je věc, která je nyní hodně diskutovaná a ne vždy přesně chápána. Skutečně se tam navrhuje Správa ochrany přírody jako orgán, který má na starosti chráněná území a chráněné druhy na území České republiky. Když se to takto řekne, může se zdát, že jde o centralizaci a občas jsme z toho i obviňováni, ale ve skutečnosti to tak vůbec není. Víte, že nyní existuje 24 správ chráněných krajinných oblastí a existuje jejich centrální úřad, který se jmenuje Správa CHKO, sídlí v Praze a řídí je. Problém je ale v tom, že tato Správa CHKO nemá postavení správního úřadu. To znamená, že sjednocování státní správy v jednotlivých správách CHKO je tím pádem podstatně složitější. My se snažíme přizpůsobit tento status quo nové legislativě v souvislosti se změnou administrativní struktury

státu. Snažíme se, aby se dnešní Správa CHKO stala správním úřadem, s tím, že zůstane zachováno 24 správ CHKO, které budou nadále regionálně působit jako dosud, ale budou regionálními pracovišti této Správy ochrany přírody.

Druhá věc, která jasně ukazuje na to, že nejde o centralizaci, ale naopak o dekoncentraci, ne-li decentralizaci některých kompetencí, je to, že se na tuto Správu ochrany přírody přesunou některé kompetence, které má dnes ministerstvo. Nyní např. u kriticky a silně ohrožených druhů vydává výjimky ze zákona Ministerstvo životního prostředí a nikomu to nikdy nepřišlo divné. My chceme tuto centrální kompetenci z důvodu odbornosti přesunout na Správu ochrany přírody, zejména proto, že tam by se měli koncentrovat odborníci. My tak vlastně budujeme a dotváříme specializovanou státní správu v ochraně přírody, což je mimo jiné i jeden z bodů programového prohlášení vlády.

Třetím okruhem je veškerá péče o „naturová“ území, protože někdo se o ně po jejich vyhlášení starat musí. Měli jsme volbu – buď to nechat na ministerstvu, nebo tím někoho pověřit. A protože se jedná o vysoce odborné a poměrně komplikované věci, které vyžadují dostatečnou kapacitu, tak to opět bude dělat Správa ochrany přírody. Mimo jiné i proto, že NATURA 2000 se bude ve velmi významné míře překrývat se stávající sítí chráněných území. To je tedy v kostce vysvětlení, proč se název mění na Správu ochrany přírody, protože u chráněných druhů nebude působnost samozřejmě jen na území CHKO, ale i všude jinde, a navíc do toho přijdou zmíněná „naturová“ území.

Ale proč do tohoto systému tedy nejsou zahrnuty i národní parky?

Otázka národních parků je poněkud složitá, protože mají jiný statut než CHKO. My jsme se touto myšlenkou zabývali, ale v prostoru, který jsme měli, nebylo dost času na projednání všech souvislostí a přípravu tak, aby byl výsledek kvalitní. Vše se totiž musí projednat s našimi partnery v resortech, především s resortem zemědělství, a samozřejmě také se správami parků.

Jsem si vědomi toho, že systémově by jejich zařazení asi bylo správné, asi by tam patřilo, ale na druhou stranu jsme měli velmi krátký termín a čas na přípravu novely tak, abychom stihli závazek České republiky přijmout příslušnou legislativu včas. Je to otázka dalších jednání, nebo se může něco podobného objevit v průběhu projednávání v Parlamentu, a můžeme ještě řadu těch věcí dopilovat.

Jakou roli bude v nové situaci hrát Agentura ochrany přírody a krajiny? AOPK přece dělá hodně věcí, které se týkají Nature...

Dělají mapování, a to budou při přípravě sítě dělat dál. Ale až dojde k vytvoření národního seznamu a potom k vyhlášení území, tak je někdo bude muset spravovat. A to by právě měla garantovat Správa ochrany přírody. Po linii správní a managementové tedy bude mít tato území na starosti Správa ochrany přírody, po linii monitoringu a odborného výzkumu by tam měla mít slovo Agentura.

Jak to vypadá s vyhlásováním nových chráněných krajinných oblastí?

Zatím jsme velmi šťastni, že se povedlo rozšířit Český ráj. Na dalších věcech se pracuje, připravují se, diskutuje se o nich, ale neočekávám, že by se zde v nejbližší době něco zásadního stalo. Teď věnujeme skoro veškerou kapacitu „stočtrnáctce“ a agro-environmentálním programům, což jsou pro nás nejvyšší priority. Navíc všechny další kroky budou záviset na tom, jakou podobu nakonec zákon č. 114 bude mít.

Dvě kauzy, o nichž se v poslední době hodně hovoří, se týkají lyžařů. Jde o Praděd a Lysou horu. Jak se vyvíjejí?

V kauze Praděd existuje rozhodnutí soudu, které dalo za pravdu majiteli vleku a vrátilo nám věc k novému projednání. Snažíme se v souladu se soudním rozhodnutím věc znovu posoudit a rozhodnout. Je to poměrně velmi komplikovaná kauza. Na jednu stranu jsme v národní přírodní rezervaci, na druhou stranu před pěti nebo šesti lety ochrana přírody dala souhlas s tím, že tam bylo investováno obrovské množství peněz, a tyto věci se nějakým způsobem musí zohlednit. Samozřejmě ale podstatné je, do jaké míry tam lidská činnost poškozuje přírodní prostředí, do jaké míry to je vratné či nikoli, co vše se musí udělat pro regeneraci atd. My jsme poté, co jsme dostali rozhodnutí soudu, nechali obě sporná stanoviska k posouzení znalci, který lokalitu perfektně zná a který tam prováděl řadu let výzkum. Uvidíme, jak jeho posudek dopadne, protože to bude rozhodující pro nové posouzení ve věci.

Co se týče Lysé hory, tak tam už padlo rozhodnutí, že u jižní sjezdovky se provoz povolí. U kontroverznější severní, která byla v neprávním stavu na lesním půdním fondu, se pan ministr rozhodl neudělit výjimku ze zákona a trvá na tom, aby zde došlo k zalesnění (*podrobněji viz článek na str. 6, pozn. red.*). Tam totiž největší škody nezpůsobují lyžaři, ale fakt, že je to odlesněno, a tudíž si tam v létě turisté zkracují cestu, jezdí tam motokrosové motorky, kola atd. Mám za to, že bude-li tam les, tak se problémy vyřeší. Vzhledem k charakteru terénu se to přitom dotkne jen malého počtu lyžařů.

Poslední otázka. Jako čertík z krabičky už na nás víc než čtrnáct let vyskakuje lanovka na Sněžku. Jak to s ní vypadá?

Tam je teď po volbách nová situace. Navštívil jsem KRNP a byl jsem informován o jednáních s Pecí pod Sněžkou. V Peci je teď nový starosta a nové zastupitelstvo a bude nutné se s nimi sejít a jednat. Správa parku připravuje sborník, kde vedle sebe budou ležet názory města Pec a správy národního parku na možnosti řešení. Stále to není dořešené. V krajní variantě se uvažuje o tom, že by byla zachována lanovka ve stávající trase. Nechci ale říkat žádný definitivní názor, pro nás je teď podstatné diskutovat s novým zastupitelstvem a starostou, najít metodou vstřícné komunikace nějaké společné body a o těch začít jednat.

Děkuji za rozhovor.

18. 12. 2002, aktualizace 14. 1. 2003

Ekologicky přijatelný a ekonomicky efektivní provoz: MŽP chce jít příkladem

Ministr životního prostředí RNDr. Libor Ambrozek podepsal počátkem prosince 2002 příkaz, který povede ke zvýšení environmentální šetrnosti provozu ministerstva. Na MŽP se tak zavádí používání recyklovaného papíru pro úřední potřebu včetně obálek, ale také pro tisk vizitek. Dalším bodem je ustanovení o používání vratných nápojových obalů. Konečně nový příkaz navazuje na již platné předpisy o podpoře používání ekologicky šetrných výrobků.

PAPÍR

Ministerstvo životního prostředí využívá při své činnosti recyklovaný papír již delší dobu. Do vydání nejnovějšího příkazu ministra se jednalo o část kancelářského papíru a veškeré dopisní obálky. Od nynějška už MŽP bude používat výhradně recyklovaný papír jak v kancelářích, tak například na výrobu vizitek svých zaměstnanců.

Kromě toho samozřejmě MŽP používá recyklovaný papír i mimo kanceláře – např. papírové utěrky, ubrousky či toaletní papír – vše od výrobců, kteří získali pro tyto produkty známku Ekologicky šetrný výrobek.

Používání recyklovaného papíru znamená pro životní prostředí mj.:

- ✓ Úsporu vody a primárních surovin
- ✓ Není třeba zaplňovat skládky TKO, případně budovat nové spalovny TKO
- ✓ Při výrobě dochází k menšímu znečištění životního prostředí než při výrobě nerecyklovaného papíru
- ✓ Recyklace je v celkové bilanci méně energeticky náročná než výroba nerecyklovaného papíru
- ✓ Možnost opakované recyklace multiplikuje úsporný efekt

Recyklovaný kancelářský papír je navíc lacinější než papír nerecyklovaný. Ministerstvo životního prostředí tak přechodem na recyklovaný papír **ušetří za rok více než 600 000 korun**. O tom svědčí tabulka s přehledem cen papíru, nakupovaného MŽP:

	Nerecyklovaný	Recyklovaný	Spotřeba / rok	Úspora / rok
A4/500 listů	137,-	89,-	11 181	536 688,-
A3/500 listů	274,-	178,50	418	39 919,-
Vizitky	2,50	1,50	50 000	50 000,-
Celková úspora				626 607,-

Celosvětovým trendem, patrným zejména v zemích OECD, je zvyšování spotřeby papíru. V ČR se předpokládá růst z roční spotřeby 90 kg papíru na osobu a rok v roce 2000 na 120 kg na osobu a rok v roce 2005. Zvyšování spotřeby recyklovaného papíru na úkor papíru nerecyklovaného vede ke snížení produkce odpadů, což je jak prioritou odpadové politiky EU, tak českého zákona o odpadech i připravovaného Plánu odpadového hospodářství ČR.

Tomu odpovídají i závazky samotného papírenského průmyslu. V ČR se zavázal Svaz průmyslu papíru a celulózy v roce 1999 mj. k tomu, že bude „*zvyšovat podíl sběrového papíru ve svých výrobcích a podporovat společné úsilí ke zvýšení recyklace papíru do optimální úrovně podle životního cyklu vláknů*“.

Recyklovaný papír se používá v úřadech Evropské komise a řadě zemí EU (například inspekce ŽP v Nizozemí).

K recyklovanému papíru jako perspektivě svého oboru se hlásí i Konfederace evropského papírenského průmyslu (CEPI), která se zavázala, že v roce 2005 bude při své výrobě z 56 % využívat sběrový papír. Za zaznamenání stojí i nárůst využití sběrového papíru v rámci CEPI v posledních letech. V roce 2000 to bylo 49,7 %, v roce 2001 už 52,1 %.

Údaje v tis. t (zdroj CEPI)	2000 Sběr celkem	2000 % ze spotřeby
Rakousko	1321	96,7
Belgie	1640	19,1
Dánsko	698	28,6
Finsko	734	62,8
Francie	5302	50,2
Německo	13499	56,5
Řecko	426	31,1
Irsko	85	10,3
Itálie	4096	42,2
Holandsko	2182	65,9
Portugalsko	507	39,2
Španělsko	3273	56,1
Švédsko	1460	78,8
Anglie	5300	32,9
Celkově EU	40523	49,7 (2001: 52,1)
Česká rep.	389	38,6
Maďarsko	275	43,7
Norsko	512	36,9
Slovensko	148	75,5
Švýcarsko	1113	63,6

S používáním recyklovaného papíru souhlasili i dodavatelé kancelářské techniky. Podmínkou je dodržení potřebných technických parametrů používaného kancelářského papíru a zajištění kvalitní a častější údržby tiskáren a kopírek z důvodu vyšší prašnosti. „Bezproblémový provoz s recyklovaným papírem mohou potvrdit z vlastní zkušenosti. Naše společnost je nositelem certifikátu ISO 14000 a tisk na recyklovaný papír je standardní záležitostí,“ odpovídal na dotaz MŽP například zástupce společnosti Hewlett-Packard, technický konzultant Tomáš Kugler.

Své zkušenosti s používáním recyklovaného papíru pro úřední provoz chce MŽP pravidelně vyhodnocovat, první hodnocení proběhne v polovině března.

Ekologicky šetrný výrobek

V oblasti používání ekologicky šetrných výrobků nejnovější příkaz ministra navazuje na dva již platné předpisy. Prvním z nich je příkaz ministra č. 13/1998 z 1. června 1998, druhým pak Usnesení vlády ČR č. 720/2000 z 19. července 2000.

MŽP v současné době nakupuje a využívá následující výrobky, kterým byla udělena známka „Ekologicky šetrný výrobek“:

- Čisticí prostředek Lena Natur
- Tekuté mýdlo Rubín
- Recyklované papírové ručníky
- Toaletní papír
- Ubrousky recyklované
- Barvy ředitelné vodou, malířské barvy
- Úsporné žárovky

Ecolabellingový program označování environmentálně šetrných produktů začal v České republice udělením první známky Ekologicky šetrný výrobek dne 7. června 1994. Do současnosti byla tato značka udělena 275 výrobkům od 55 výrobců.

„Ekovýrobky“ používané na MŽP

Foto J. Plamínková

Vratné obaly

Příkaz ministra také ukládá jednotlivým útvarům ministerstva pro nejruznější veřejné akce a pracovní jednání používat výhradně vratné nápojové obaly.

Informace lze dále získat na následujících internetových stránkách:

Agentura pro ekologicky šetrné výrobky –

<http://www.ceu.cz/esv>

Arnika: Šetrné papírování –

<http://papir.arnika.org>

Confederation of European Paper Industries –

<http://www.cepai.org>

European Recovered Paper Council –

<http://www.paperrecovery.org>

Hnutí DUHA: Vratné lahve –

<http://www.hnutiduha.cz/aktivita/odpady/lahve.htm>

Paper On-Line – <http://www.paperonline.org>

STEP – Síť ekologických poraden –

<http://www.ekoporadna.cz>

Svaz průmyslu papíru a celulózy –

<http://www.sppac.cz>

(z materiálů tiskového oddělení MŽP)

Dobrovolníci v Beskydech hlídají vzácné šelmy

Od prosince opět skupinky speciálně vyškolených dobrovolných spolupracovníků Hnutí DUHA, Sdružení Beskydčan a Českého svazu ochránců přírody monitorují terén v Beskydech, kde se vyskytují chráněné šelmy: vlci, ryši a medvědi. Svojí přítomností mají odradit myslivce od ilegálního lovu šelem a zároveň vyhledávat nástrahy, které lovci na vzácná zvířata připravují. Ilegální lov je hlavní překážkou obnovení populací ohrožených šelem, jež se sem v posledních letech vrací ze Slovenska. Odborníci přitom poukazují na to, že viditelná přítomnost většího počtu osob, které v regionu případně pytláctví sledují, může sehrát preventivní roli.

V minulých letech hlídky získaly podrobné informace o pohybu vzácných zvířat v Beskydech a především našly a zajistily zničení řady újedí – náv-

nad, na které myslivci vzácné šelmy loví.

Několikaletý projekt přináší výsledky: v roce 2002 se vlkům v Beskydech podařilo vyvést mladé.

Pytláčení ale zcela neskončilo. V prosinci 2002 nedaleko obce Krásná uhynula na následky postřelení rysice. Hnutí DUHA proto hlídky, které se doposud zaměřovaly na centrální Beskydy, rozšiřuje do dalších míst, kde dochází k lovu: okolí Jablunkova a oblasti Makyty v Javorníkách.

Šíření šelem je důležité pro udržení únosné výše populací spárkaté zvěře. Přemnožení

jeleni a srnci spásáním semenáčků poškozují především listnaté lesy a brání jejich přirozené obnově.

(z tiskové zprávy Hnutí Duha)

Kontakt: Miroslav Kutal, tel. 585-228-584

Igor Genda, tel. 604-234526

Personální změny na Ministerstvu životního prostředí

S platností od 16. prosince 2002 ministr životního prostředí Libor Ambrozek jmenoval svým **náměstkem a ředitelem sekce zahraničních vazeb Ing. JUDr. Tomáše Novotného**. JUDr. Jan Dusík, který byl dosud pověřen řízením sekce, zůstává ředitelem odboru evropské integrace.

Ing. JUDr. Tomáš Novotný vystudoval Fakultu mezinárodních vztahů Vysoké školy ekonomické

v Praze se specializací na mezinárodní politiku a Evropskou unií a Právnickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze se specializací na právo Evropských společenství. Od září 2000 až dosud pracoval jako náměstek ředitele Státního fondu životního prostředí pro zahraniční vztahy. Ing. JUDr. Tomáš Novotný je členem ČSSD.

(z materiálů tiskového oddělení MŽP)

Ministerstvo životního prostředí rozhodlo o lyžování na Lysé hoře v Beskydech

Ministr životního prostředí Libor Ambrozek dospěl k rozhodnutí o lyžování na Lysé hoře v Beskydech. **Lyžovat se může** za dodržení určitých podmínek na **malé jižní sjezdovce Lysé hory. Provoz velké severní sjezdovky se nepovoluje.**

Proti rozhodnutí se již není možné odvolat [1].

Provoz jižní sjezdovky je povolen za dodržení určitých přísných podmínek – například minimální výška sněhové pokrývky musí být 40 cm, hranice trati bude vymezena bariérami, aby nedocházelo k poškozování okolního lesa, musí být dořešeno parkování vozidel.

„Posuzoval jsem celý případ velmi pečlivě. Zatímco provoz jižní sjezdovky je za dodržení přísných podmínek pro přírodu únosný, severní sjezdovka představuje pro horský ekosystém riziko, které není opodstatněné“, dodává ministr životního prostředí Libor Ambrozek.

Severní sjezdovka se nachází v oblasti přirozených horských smrčín v Beskydech ve vzácném 8. vegetačním stupni. Tím, že je povrch sjezdovky vykácen, je okolní les ohrožen postupným rozvratem. Pro unikátní horskou přírodu je proto vhodnější celou plochu zalesnit – zamezí se tak nejen rozpadu lesa, ale i poškozování půdního povrchu cyklisty během letních měsíců. Zalesnění požaduje i Správa CHKO

Beskydy. Navíc je trať pro svou extrémní náročnost využívána jen omezeným počtem lyžařů. Další zásahy, které lze očekávat při obnovení provozu sjezdovky – například parkovací plochy, úpravy svahu – by nadále poškozovaly křehký horský ekosystém. Proto se výjimka pro provoz neuděluje.

Provoz severní sjezdovky je sporný již řadu let. Nikdy nebylo provedeno vynětí sjezdovky z lesního půdního fondu. Navíc od účinnosti zákona o ochraně přírody a krajiny nebylo využívání území uvedeno do souladu s ustanoveními tohoto zákona – na provoz nebyla nikdy udělena výjimka, která je ovšem v 1. zóně CHKO nutná.

Poznámka:

[1] Pro provoz sjezdovky je nutná výjimka ze zákona o ochraně přírody a krajiny, protože se nacházejí v přírodně nejceněnější první zóně Chráněné krajinné oblasti Beskydy. Ministr životního prostředí nyní rozhodoval o takzvaném rozkladu, který podalo proti původnímu rozhodnutí ministerstva občanské sdružení Beskydčan. Rozhodnutí ministra životního prostředí Libora Ambrozka doposud nenabýlo právní moci.

(z materiálů tiskového oddělení MŽP)

Regionální seznamy priorit pro odstraňování starých ekologických škod

Příprava regionálních seznamů priorit byla zahájena v červnu 1998, kdy byly územní odbory MŽP a oblastní inspektoráty ČIŽP požádány o spolupráci při přípravě přehledů lokalit, u nichž je odstraňování starých ekologických zátěží v rámci jednotlivých územních působností prioritní, a to bez ohledu na to, existoval-li v té době pro jejich odstranění zdroj financování. Územní odbory MŽP spolupracovaly s příslušnými okresními úřady. Při dalším stupni hodnocení rizikovitosti zátěží jednotlivých lokalit byla s cílem zvýšit srovnatelnost výsledků využita následující **kritéria s postupně klesající vahou**:

1. prokázané nebo pravděpodobné ohrožení zdroje pitné vody pro hromadné zásobování obyvatelstva,
2. prokázané nebo pravděpodobné ohrožení zdroje pitné vody pro lokální zásobování obyvatel,
3. nebezpečnost kontaminace – chemický typ znečištění,
4. rozsah kontaminovaného území, počet zasažených podniků, hromadné znečištění areálů či průmyslových zón,
5. migrovatelnost – geologické a hydrogeologické podmínky na lokalitě.

Výsledný index priority byl stanoven součtem bodového ohodnocení (od 1 do 10) u jednotlivých kritérií po vynásobení vahou kritéria.

Vyhodnocené a vedením MŽP schválené seznamy regionálních priorit byly předány k dispozici Fondu národního majetku, aby na ně mohl být brán zřetel při přípravách dalších výběrových řízení na dodavatele analýz rizika či sanačních prací. Byly rovněž předány všem ÚO MŽP (nyní OVSS MŽP), všem OI ČIŽP a Ministerstvu financí. Ve zkrácené podobě byly seznamy pro potřebu širší veřejnosti poprvé vydány v roce 2000.

Stanovení priorit vyplývá z usnesení vlády č. 51 ze dne 10. ledna 2001 a je zdůvodněno v Příloze

k tomuto usnesení vlády – „Zásady vypořádání ekologických závazků vzniklých před privatizací“.

Na základě nových informací byla na podzim roku 2001 zadána **aktualizace regionálních seznamů priorit** pro odstraňování starých ekologických zátěží. Byla provedena s cílem získat maximum podkladů od okresních úřadů, jejichž činnost skončila k 31. 12. 2002. Hodnocení probíhalo stejným způsobem jako při předchozím zpracování. Aktualizace seznamů priorit byla realizována v těsné spolupráci s ředitelstvím a jednotlivými inspektoráty České inspekce životního prostředí, s jednotlivými odbory výkonu státní správy MŽP, s jednotlivými okresními úřady a s jednotlivými pracovníky odboru ekologických škod Ministerstva životního prostředí. Zkrácená verze Seznamu Priorit byla vydána v říjnu 2002 a je ještě k dispozici na odboru ekologických škod. Výtisky se seznamy byly již předány ČIŽP, všem odborům výkonu státní správy MŽP a Fondu národního majetku.

Plná verze seznamu Priorit je ke stažení připravena na webové stránce OEŠ na adrese:

<http://www.env.cz/env.nsf/ochrana?OpenFrameSet> – Priority – aktualizace k 30. 10. 2002.

Tato plná verze seznamu Priorit obsahuje kromě aktualizovaných údajů k majetkoprávním, finančním a ekologickým otázkám rovněž pro porovnání hodnoty priorit z původních seznamů z roku 2000. V některých případech došlo k zvýšení, popř. ke snížení hodnocení. Stalo se tak na základě aktualizace informací o lokalitách. V případě ukončení sanace a minimalizace zbytkové kontaminace byla priorita, při souhlasu všech hodnotitelů, snížena na 1. Seznam priorit rovněž obsahuje ke každé lokalitě odkaz na instituce, které se na tvorbě záznamu k lokalitě podílely.

RNDr. Jan Gruntorád, CSc.
editor seznamu,
odbor ekologických škod MŽP

Regionální centrum EIA s.r.o.

ve spolupráci s

MŽP, krajem Moravskoslezským, městy Ostrava a Zlín

Vás zve na 4. celostátní konferenci

SEA/EIA'2003

pořádanou pod záštitou Ing. Ivany Jiráskové, náměstkyně ministra životního prostředí ČR a Ing. Zdislava Wantuly, zástupce hejtmána Moravskoslezského kraje

ve dnech 18. – 19. března 2003, Ostrava – hotel Atom

Konference bude zaměřena na výměnu zkušeností se zákonem č. 100/2001 Sb., na diskusi k metodice i praxi uskutečněných strategických posouzení (SEA) na celostátní i regionální úrovni a na nové trendy v procesech EIA/SEA.

Bližší informace lze získat na tel. č.: 596 114 440; e-mailem: fidlerova@rceia.cz; www.rceia.cz

Setkání Ministerstva životního prostředí se zástupci velvyslanectví členských a kandidátských zemí EU v Průhonicích

Dne 18. prosince 2002 se v Kongresovém a vzdělávacím centru v Průhonicích uskutečnilo již čtvrté setkání Ministerstva životního prostředí se zástupci Delegace Evropské komise a velvyslanectví členských a kandidátských zemí Evropské unie pod názvem: **Fourth Meeting of the Ministry of Environment with the Representatives of EU Member States and Candidate Countries.**

Účastníci setkání v Průhonicích

Toto tradiční předvánoční setkání bylo zaměřené na výměnu informací a posílení vzájemných dobrých vztahů a kontaktů mezi oběma stranami. Letos poprvé měli možnost se ho zúčastnit také zástupci velvyslanectví kandidátských zemí.

Celé setkání moderoval JUDr. Jan Dusík, ředitel odboru evropské integrace. Úvodní slovo patřilo Ing. JUDr. Tomáši Novotnému, který měl možnost představit se jakožto „nově“ jmenovaný náměstek ministra a ředitel sekce zahraničních vazeb a informovat o prioritách mezinárodních aktivit Ministerstva životního prostředí v nadcházejícím roce. První polovina setkání byla věnována tématům souvisejícím s právě **ukončeným vyjednávacím procesem s EU**. Zástupce dánského velvyslanectví Karsten B. Nielsen vystoupil na téma Dánské předsednictví a výsledky Kodaňského summitu, v průběhu něhož zrekapituloval základní priority dánského předsednictví a zhodnotil výsledky Kodaňského summitu. Zástupce Delegace Evropské komise v ČR Christian

Bourgin promluvil o ukončení přístupových jednání ČR do EU z pohledu Evropské unie, o dosažených výsledcích z pohledu ČR informoval ředitel odboru Evropské unie a západní Evropy Ministerstva zahraničních věcí Ing. Ivan Jančárek.

Druhá část setkání byla věnována výhradně **oblasti životního prostředí**. Jako první vystoupil ředitel odboru evropské integrace JUDr. Jan Dusík. Informoval přizvané zástupce velvyslanectví o současném stavu procesu integrace do EU v oblasti životního prostředí. Na něj navázal Ing. Martin Salvét, vedoucí oddělení pro evropskou spolupráci, s informacemi o bilaterální spolupráci v oblasti životního prostředí v roce 2002 a s výhledem na rok nadcházející. Problematika rozsáhlých srpnových povodní a vyrovnávání se s jejími následky byla dalším velmi zajímavým tématem. Souhrnná informace o projektech ISPA a Phare-twinning v oblasti životního prostředí byla podána prostřednictvím Veroniky Šafránkové, MBA, a Ing. Petry Eldood z odboru integrovaného financování. Mgr. Dagmar Kubínová, zástupkyně ředitele odboru globálních vztahů, shrnula průběh a výsledky Světového summitu udržitelného rozvoje v Johannesburgu a aktivity České republiky v mezinárodních environmentálních smlouvách. V závěru setkání vystoupil Bc. Jakub Kašpar, ředitel odboru vnějších vztahů, který seznámil zúčastněné s obsahem a cíly komunikační strategie Ministerstva životního prostředí před vstupem do EU. Celé setkání proběhlo ve velmi přátelské a příjemné atmosféře a přispělo k osvětlení určitých otázek v oblasti ochrany životního prostředí i v souvislosti s procesem vstupu České republiky do EU.

Ing. Silvie Kypusová,
odbor evropské integrace MŽP

Tichá aukce posedmé

Sedmý ročník benefiční hry Tichá aukce, kterou pravidelně pořádá sdružení pro ekologickou výchovu Tereza, se uskutečnil ve čtvrtek 12. 12. 2002 stejně jako v minulých letech v hotelu Renaissance Prague. Sedmdesátka přítomných hostů si zde mohla vybírat z více jak 120 předmětů, které Tereze věnovala řada umělců a firem. Získaná částka téměř 180 tisíc korun půjde na podporu ekologické výchovy v České republice.

Příjemným zpestřením slavnostního večera byla dražba pozlacené cínové sochy „Kazi“ od akademického sochaře Olbrama Zoubka, který Tichou aukci podpořil již poněkolkáté, letos poprvé se však slavnostního večera také sám osobně zúčastnil. Z dalších hostů lze jmenovat známého fotografa a přítele Terezy Romana Sejkota či olomouckou kapelu Swingo. Letos poprvé bylo možné sledovat přenos z Tiché aukce na internetu. Od příštího roku se uvažuje o možnosti zapojit do dražení předmětů i diváky internetu.

Patrik Kubas,
sdružení Tereza

12. zasedání Konference smluvních stran Úmluvy CITES v Santiagu de Chile

Ve dnech 3. – 15. listopadu 2002 se v Santiagu de Chile uskutečnilo 12. zasedání Konference smluvních stran Úmluvy o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin (CITES).

Zasedání se zúčastnilo více než **1200 účastníků**, kteří reprezentovali **135 smluvních stran** (ze 160 stávajících), jednu nečlenskou zemi a množství mezinárodních a národních institucí a vládních i nevládních organizací, jako např. Evropskou komisi, Program Spojených národů pro životní prostředí (UNEP), Organizaci OSN pro výživu a zemědělství (FAO), Program OSN pro rozvoj (UNDP), Světový svaz ochrany přírody (IUCN), Světový fond na ochranu přírody (WWF), Úmluvu o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů, Organizaci TRAFFIC pro monitorování obchodu s faunou a flórou, Světovou obchodní organizaci (WTO), Asociaci pro mezinárodní leteckou přepravu (IATA), Světové sdružení zoo a akvárií (WAZA), Greenpeace a další.

Za Českou republiku se zasedání zúčastnila delegace vedená RNDr. Jiřím Jiránkem, CSc., mimořádným a zplnomocněným velvyslancem ČR v Chilské republice, ve složení RNDr. Ladislav Miko, Dr., náměstek ministra životního prostředí – ředitel sekce ochrany přírody a krajiny MŽP, RNDr. Jan Kučera, CSc., a Dipl. Biol. Jiří Mlíkovský, CSc., odborní referenti odboru ochrany přírody MŽP.

Na zasedání bylo projednáno **60 návrhů na změny přílohy I** k Úmluvě (kriticky ohrožené druhy; mezinárodní obchod je zakázán s jedinci z volné přírody) a **přílohy II** (potenciálně ohrožené druhy; mezinárodní obchod regulován v souladu s principem trvale udržitelného využívání). Schváleno bylo 44 změn, 7 návrhů bylo odmítnuto a 9 bylo staženo navrhovateli. Všechny schválené návrhy, jejichž přehled je v příloze, se týkají exotických druhů, které se nevyskytují v přírodě ČR, a obchod s nimi nemá pro ČR významnější ekonomický přínos.

Mezi návrhy bylo i několik **politicky problematických případů**. Japonsku neprošel návrh na odvolání zákazu obchodu s masem dvou druhů velryb. Pro **komerční lov velryb** je od roku 1986 uplatňováno moratorium Mezinárodní velrybářské komise (IWC). Toto moratorium podpořila Úmluva v roce 1989 zařazením velryb do přílohy I, čili zákazem mezinárodního obchodu. Velrybářské země Island, Japonsko a Norsko se snaží jak v rámci IWC, tak i CITES zvrátit zákazy, přinejmenším u těch druhů velryb, které jsou relativně hojné. Naopak přísnou ochranu velryb prosazují USA, EU, Austrálie, Nový Zéland a další země. Česká delegace zastávala názor, že ochrana velryb spadá především do kompetence IWC, která je mnohem starší než CITES a má tudíž z hlediska mezinárodního práva přednost. Dokud IWC neodvolá moratorium na základě odborných studií o stavu populací velryb, neměla by ani CITES odvolávat zákaz mezinárodního obchodu.

S velrybami souvisela i vášnivá diskuse o tom, zda se má Úmluva zabývat též rybami a dalšími živočichy, které jsou předmětem zájmu mořského rybolovu. Některé země, jako Japonsko, Norsko a Island, propagují

názor, že **otázky mořského rybolovu** jsou výlučně v kompetenci FAO, Úmluvy Organizace spojených národů o mořském právu (UNCLOS) a dalších regionálních dohod o mořském rybolovu. Na zasedání však převládlo mínění, podpořené více než dvěmi třetinami přítomných stran, že CITES je vhodným nástrojem i pro ochranu mořských živočichů ohrožených nadměrným rybolovem a že může být dobrým doplňujícím nástrojem při řešení současné neblahé situace s mořským rybářstvím. Zasedání doporučilo užší spolupráci a diskusi o tomto problému s FAO, IWC a některými dalšími regionálními dohodami o rybolovu. Většinou podporu dostaly všechny návrhy na zařazení komerčně lovených mořských živočichů do příloh k CITES, i když jen některé z nich získaly potřebné 2/3 hlasů a byly schváleny.

Tak jako na několika předchozích konferencích dominovala i tomuto zasedání diskuse o **znovuotevření obchodu se slonovinou**, který Úmluva zakázala v roce 1989. Pět států z jižní Afriky požadovalo povolení obchodovat se slonovinou. Zasedání nakonec schválilo pozměněné návrhy Botswany, Namibie a Jihoafrické republiky, které umožní jednorázový prodej nahromaděných státních zásob slonoviny pocházejících z přirozených úhynů slonů a nucených odstřelů a za velmi přísných podmínek, které by měly zaručit, že obchod nebude mít negativní vliv na ochranu slonů v ostatních afrických zemích. Podstatou podmínek je, že obchod se uskuteční nejdříve v květnu 2004 po souhlasném stanovisku Stálého výboru a za přísné kontroly Sekretariátu CITES. Zasedání tak de facto delegovalo konečné rozhodnutí na Stálý výbor, který musí především zvážit výsledky monitorování populací slonů v souvislosti s pytláctvím a nelegálním obchodem se slonovinou, které v Africe probíhá již několik let a nebylo dosud dokončeno. Vyvážející země se také zavázaly, že veškerý zisk z prodeje slonoviny bude použit na programy ochrany slonů a na podporu místních komunit, žijících na územích obývaných slony. Zasedání však neschválilo obdobné návrhy Zambie a Zimbabwe. U Zambie to bylo zřetelně z ochrannářských důvodů, neboť zambijská populace slonů stále klesá. Zimbabwe, které nebyl prodej slonoviny povolen, přestože její návrh byl stejný jako schválené požadavky Botswany, JAR a Namibie, obvinila ostatní státy z politické zaujatosti, což může podle ní zájmy ochrany přírody jen poškodit. Podle mého názoru si však Zimbabwe může za svůj neúspěch do značné míry sama. Netakticky požadovala tajné hlasování, čehož evidentně mnoho delegací využilo k vyjádření nesouhlasu se současnou vnitropolitickou situací v Zimbabwe. Kdyby se hlasovalo veřejně, většina těchto zemí by se určitě zdržela hlasování a tím by fakticky zimbabwský požadavek nepřímo podpořila, neboť do výsledků se započítávají pouze hlasy pro a proti. Před zasedáním byla v Santiagu uspořádána konference

afrických států s populacemi slonů, které téměř jednomyslně doporučilo návrhy k přijetí. Proti byla pouze Keňa, která spolu s Indií prosazuje zákaz lovu slonů a úplný zákaz obchodu se slonovinou. Jihoafrické země překvapivě podpořila delegace USA, která vlastně zprostředkovala jednání o pozměněných návrzích. USA však jasně deklarovaly svůj pokračující odmítavý postoj k odvolání celosvětového zákazu obchodu se slonovinou a svoji podporu návrhům Botswany, Namibie a JAR zdůvodnily nutností ocenit jejich úspěšné programy ochrany slonů. Evropská unie, která neměla mandát podpořit uvolnění obchodu na tomto zasedání a upřednostňovala přesunout rozhodnutí na příště, se nakonec zdržela hlasování o pozměněných návrzích a stejný postoj zaujala i delegace ČR.

Zasedání projednalo dále 59 záležitostí, z nichž nejdůležitějšími byly:

- **Zvolení nových orgánů**, tj. Stálého výboru, Výboru pro živočichy a Výboru pro faunu. **Česká republika byla zvolena členem Stálého výboru CITES** jako jeden ze tří zástupců evropského regionu. Členství ve Stálém výboru normálně trvá dvě období mezi zasedáními Konference smluvních stran, tj. asi 5 let. Stálý výbor je velmi důležitým orgánem Úmluvy, jehož pravomoci byly na zasedání dále posíleny. Konference smluvních stran delegovala na Stálý výbor řadu rozhodovacích pravomocí, např. konečné slovo při povolování jednorázového prodeje slonoviny třemi jihoafrickými zeměmi.
- Zasedání **schválilo hospodaření** Sekretariátu CITES za minulé období a **návrh rozpočtu a členských příspěvků** na období 2003 – 2005. Rozpočet CITES na uvedené období činí 14 181 000 dolarů a **ČR bude platit ročně 9 515 dolarů**, tj. 0,2 % celkové sumy. Největšími přispěvateli jsou USA (22 %), Japonsko (19,4 %) Německo (9,7 %) Francie (6,5 %) a Spojené království (5,5 %). Jednání o rozpočtu bylo velmi obtížné. Nepříznivě se projevil vliv současné ekonomické recese a zřetelně narůstá problém „finanční konkurence“ ze strany jiných a co do počtu se rychle množících konvencí o životním prostředí.
- **Jednací řád**: Chile a řada zemí včetně ČR navrhovaly omezení nebo zrušení institutu tajného hlasování, které je v rozporu se všeobecně přijímaným principem maximální transparentnosti v záležitostech týkajících se ochrany přírody a životního prostředí. Některé, zejména rozvojové země považují tajné hlasování za možnost vyjádřit svůj názor bez ovlivňování mocnějšími státy nebo nevládními organizacemi. Na návrh EU byla diskuse přerušena do příštího zasedání a Sekretariát CITES spolu se Stálým výborem zpracují analýzu používání tajného hlasování v jiných úmluvách o životním prostředí.
- Zpráva předsedů Stálého výboru a ostatních odborných a technických výborů.
- Revize Akčního plánu ke zlepšení účinnosti Úmluvy.
- Změna názvu Úmluvy: Sekretariát navrhl nový název – „CITES – Úmluva o obchodu s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami“, který by měl lépe vyjádřit její obsah. EU a řada dalších zemí návrh oponovaly, neboť hlavním cílem Úmluvy je ochrana ohrožených druhů fauny a flóry, což by mělo být vyjádřeno názvem. Sekretariát svůj návrh stáhl.

- Informaci o výsledcích Světového summitu o trvale udržitelném rozvoji (WSSD, Johannesburg 2002) podal Klaus Töpfer, výkonný ředitel UNEP.
- Spolupráce s jinými organizacemi: týkalo se WTO, FAO, Úmluvy pro ochranu živých mořských zdrojů Antarktidy (CCAMLR), Meziamerické úmluvy pro ochranu mořských želv a Světové velrybářské komise. Pokud jde o WTO, Sekretariát spolu s některými dalšími globálními úmluvami o ochraně životního prostředí usilují o uznání statutu pozorovatele na zasedáních WTO věnovaných otázkám obchodu ve vztahu k životnímu prostředí. Česká republika by měla na zasedáních WTO tyto snahy podpořit.
- Návrh Norska na usnesení, které by definovalo termín „trvale udržitelné využívání přírodních zdrojů“ a směřovalo Úmluvu k podpoře mezinárodního obchodu, byl odmítnut. Převažuje názor, že Úmluva je především o ochraně ohrožených druhů a nikoliv o podpoře obchodování s nimi a že problém vymezení pojmu „trvale udržitelné využívání přírodních zdrojů“ má řešit Úmluva o biologické rozmanitosti, i když Úmluva CITES se tímto principem řídí.
- Informace o akcích k ochraně mořských želv v Karibském moři.
- Revize a konsolidace stávajících usnesení a rozhodnutí Konference smluvních stran.
- Národní zprávy.
- Vývozní kvóty pro druhy z přílohy I – lovecké trofeje a předměty osobního charakteru.
- Obchod s vlnou vikuní.
- Podmínky transportu živých zvířat.
- Uplatňování Úmluvy a sankce za její nedodržování: Sekretariát připravil dokument, shrnující povinnosti smluvních stran a možnosti sankcí. Zasedání pověřilo Stálý výbor, aby záležitost posoudil a připravil návrhy pro příští konferenci.
- Revize národní legislativy k zabezpečení Úmluvy. Vybrané země s nedostatečnou legislativou by měly předložit Sekretariátu plán přípravy legislativy CITES nejpozději do 31. 3. 2003. Netýká se ČR, jejíž legislativa je hodnocena jako výborná.
- Problém ověřování dokladů CITES.
- Úmluva a její zajištění v Evropské unii.
- Urgentní problémy v globální druhové ochraně: medvědi; asijské velké kočkovité šelmy; tygři; sloni a slovinová; nosorožci; antilopa čiru; kytovci; suchozemské a sladkovodní želvy; žraloci; jeseteři a obchod kaviárem; mořští koníčky; ledovky („antarktické tresky“) a další komerčně lovené mořské ryby; mořští sumýši; namibijská rostlina *Harpagophytum*; mahagon.
- Obchod s exempláři CITES II původem z přírody a exportní kvóty.
- Obchod s biologickými vzorky s časově omezenou dobou trvanlivosti: bylo přijato usnesení ke zjednodušení obchodu s takovými vzorky bez dopadu na divoké populace ohrožených druhů. Jde o malá množství biologického materiálu, připraveného často syntetickou cestou, pro potřebu biomedicínského výzkumu apod. Mexiko, jako mluvčí skupiny zemí s megabiodiversitou, se snažilo tento problém využít k otevření diskuse o roli CITES při regulaci obchodu s ohledem na ustanovení Úmluvy o biologické rozmanitosti o právu rozvojových zemí na podíl na zisku z využívání jejich genetických zdrojů.

Návrh Mexika se však nesetkal s větší podporou, neboť to není předmětem Úmluvy.

- Problematika obchodu s dřevem a dřevinami ohrožených druhů.
- Usnadnění obchodu s exempláři CITES, které jsou obchodními vzorky, pomocí mezinárodně uznávaných celních dokladů typu ATA carnet.
- Harmonizace výjimek pro exempláře osobního nebo rodinného charakteru: byly doporučeny jednotné podmínky usnadňující časté překračování hranic živých exemplářů (oblíbených zvířat a domácích mazlíčků) ve vlastnictví cestujících osob a pro zrušení povinnosti dokladů CITES pro některé neživé exempláře osobního a rodinného charakteru. Pro ČR to bude znamenat zajistit změnu zákona č. 16/1997 Sb., o podmínkách dovozu a vývozu ohrožených druhů, respektive vyčkat na změnu příslušných předpisů Evropské unie.
- Registrace chovných a pěstebních zařízení pro exempláře CITES I ke komerčním účelům.
- Registrace vědeckých institucí pro usnadnění výměny vědeckého materiálu, který je exemplářem CITES.
- Kritéria pro změny příloh I a II k Úmluvě se seznamy chráněných a ohrožených druhů.
- Problematika léčivých rostlin a tradiční medicíny.
- Problematika mořských druhů.
- Problematika „bushmeat“.
- Lidoopi a jejich ochrana během válečných konfliktů v Africe.

Příští zasedání Konference smluvních stran Úmluvy se plánuje na **podzim 2004** a hostitelskou zemí bude Thajsko.

Shrnutí a analýza výsledků zasedání

Úmluva byla smluvna před třiceti lety proto, „že pro záchranu určitých druhů volně žijících živočichů a planých rostlin před jejich nadměrnou exploatací mezinárodním obchodem je nezbytná mezinárodní spolupráce“ a „že volně žijící živočichové a plané rostliny jsou ve svých překrásných a mnohotvárných formách nenahraditelnou součástí přírodních systémů země, které musí být chráněny pro současnou generaci i pro příští generace“, jak je doslovně uvedeno v její preambuli. Některé země v čele s Japonskem se snaží **odklonit zaměření Úmluvy od ochrany přírody směrem k podpoře obchodu s živou přírodou** a brání rozšiřování ochrany na další živočichy nebo rostliny, které jsou předmětem jejich ekonomických zájmů (velryby, mořská fauna, mahagon). Zasedání však jasně ukázalo, že tyto hlasy jsou v menšině, i když nejsou nevýznamné.

Úmluva zavazuje státy k regulaci mezinárodního obchodu tak, „aby byl druh uchován v celém rozsahu výskytu a na úrovni, která by byla zároveň v souladu s jeho úlohou v ekosystémech“ (článek IV, odst. 3 CITES), tedy v souladu s tím, co dnes nazýváme principem trvale udržitelného využívání. Zasedání se **vyhnulo snaze o jednoznačnou definici** tohoto pojmu a přenechalo tento obtížný úkol Úmluvě o biologické rozmanitosti (CBD). Je ovšem otázkou, jestli CBD sama cítí potřebu definovat „udržitelné využívání“ a, pokud tak v budoucnu někdy učiní, jestli taková definice bude využitelná pro řešení současného dile-

matu CITES, kterým je nalezení rozumných proporcí mezi obchodem a ochranou přírody v současném globalizovaném a zkomercializovaném světě.

Zasedání opět potvrdilo, že obchod s živou přírodou je **silně emotivní a politickou záležitostí**. I když by se Úmluva měla řídit odborně získanými a prověřenými poznatky o úrovni ohrožení živé přírody, **konečné rozhodnutí bývá často ryze politické a motivované buď pragmaticky nebo emotivně**. Nejzřetelnější to bylo během diskuse o slonovině, mořské fauně a mahagonu. Jasně se zde projevuje **střet dvou koncepcí ochrany přírody**. Takzvaní **protekcioniisté** věří, že příroda má být co nejvíce chráněna před zasahováním člověka především pro své vlastní hodnoty, tedy z morálních a filosofických důvodů, a že by obchod s volně žijícími živočichy a plané rostlinami měl být zakázán nebo silně omezen za striktního dodržování principu trvalé udržitelnosti a při důrazu na princip předběžné opatrnosti. Jiní propagují **konzumní přístup** k využívání fauny a flóry, přičemž se také zaštiťují principem trvalé udržitelnosti, a obchod chápou jako hlavní motivující ekonomický stimul pro ochranu přírody. Podle této druhé koncepce může být účinně chráněna jen ta část divoké přírody, která přináší ekonomický zisk, a ochrana jen z morálních důvodů nemá v chudších zemích budoucnost. I když zde nelze příliš paušalizovat, je očividné, že USA a Evropská unie zastávají spíše protekcionistické postoje a využívají Úmluvu k vlastní politické propagaci svého kladného přístupu ke globální ochraně životního prostředí. Naproti tomu pragmatický přístup upřednostňující obchod má např. Japonsko, Norsko a Island, a to hlavně ve vztahu k mořskému rybolovu, a země na jihu Afriky v otázkách slonoviny. Podle výsledků hlasování o jednotlivých sporných návrzích na zasedání se zdá, že protekcionistický přístup je podporován asi dvoutřetinovou většinou smluvních stran.

Ani toto zasedání se nevyhnulo **projevům polarizace světa** na bohatý Sever a chudý Jih. Některé rozvojové země otevřeně označily protekcionistické pozice USA a Evropské unie za projev „ekologického neokolonialismu“. Přitom bohatý Sever prokazuje ochotu ustoupit ze svých protekcionistických pozic především tam, kde obchod s divokou přírodou může mít ekonomický přínos pro chudé rozvojové země, jak se to ukázalo např. i v tak citlivé záležitosti, jako je obchod se slonovinou.

CITES byla smluvna před třiceti lety jako jedna z prvních moderních mezinárodních konvencí o životním prostředí a má dnes 160 smluvních stran, takže je vpravdě globálním nástrojem ochrany přírody. Zasedání potvrdilo, že Úmluva je vnímána jako významný nástroj světové strategie ochrany životního prostředí. Úmluva je politicky i finančně podporována ze strany Evropské unie, Spojených států a mnoha dalších zemí a plnění Úmluvy napomáhá řada vládních organizací, např. UNEP, Světová celní organizace a Interpol, a je ostře sledováno mnoha nevládními organizacemi i laickou veřejností. Konference smluvních stran CITES se již dávno neomezují jen na otázky obchodu s faunou a flórou, ale jsou fórem diskuse o všech celosvětových problémech ochrany ohrožených druhů živočichů a rostlin.

**RNDr. Jan Kučera, CSc.,
odbor ochrany přírody MŽP**

Přehled změn v přílohách I a II k Úmluvě o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živo- čichů a rostlin (CITES), které byly schváleny na 12. zasedání Konference smluvních stran v Santiagu de Chile dne 15. listopadu 2002

Poznámky a vysvětlivky:

1. Není-li specifikováno jinak, platí změny v přílohách k Úmluvě ode dne 13. února 2003. V České republice budou změny právně závazné po novelizaci příslušných příloh k vyhlášce MŽP č. 82/1997 Sb.
2. V přehledu jsou dotčené taxony a příslušné změny uvedeny ve druhém sloupci. Taxony v prvním sloupci jsou uvedeny pouze pro účely systematického zařazení taxonů z druhého sloupce.
3. Pro vyznačení změn jsou použity následující značky:
 „0 ⇒ I“ pro taxony zařazené do přílohy I a nově chráněné Úmluvou,
 „0 ⇒ II“ pro taxony zařazené do přílohy II a nově chráněné Úmluvou,
 „I ⇒ II“ pro taxony přesunuté z přílohy I do přílohy II,
 „II ⇒ 0“ pro taxony vyřazené z přílohy II a pozbyvší ochrany Úmluvou,
 „II ⇒ I“ pro taxony přesunuté z přílohy II do přílohy I,
 „III ⇒ II“ pro taxony přesunuté z přílohy III do přílohy II,
 „(II)“ pro taxony z přílohy II, u nichž došlo ke změně podmínek obchodu.
4. Směrodatná jsou pouze vědecká („latinská“) jména druhů a ostatních taxonů.
5. Přehled byl vypracován podle předběžné verze od Sekretariátu CITES, který může v definitivní verzi seznamů učinit názvoslovné změny v souladu s nově přijatým standardním zoologickým a botanickým názvoslovím.
6. Zkratka „spp.“ se používá k označení všech druhů patřících do vyššího taxonu.
7. Hvězdička „*“ uvedená u jména druhu anebo vyššího taxonu značí, že jedna nebo více geograficky oddělených populací, poddruhů nebo druhů daného druhu či taxonu jsou zařazeny v příloze I a že tyto populace, poddruhy nebo druhy jsou vyřazeny z přílohy II.
8. Termín „obchod“ je pro účely Úmluvy definován jako „vývoz, reexport, dovoz a introdukce z moře“.

Přehled změn:

FAUNA (ŽIVOČICHOVÉ)

CHORDATA (STRUNATCI)

MAMMALIA (SAVCI)

CETACEA (KYTOVCI)

Delphinidae (delfinovití)

Tursiops truncatus (delfín skákavý) (II) Stanoveny nulové kvóty pro živé exempláře černo-
mořské populace odebrané z přírody a obchodované k přednostně komerčním účelům.

PROBOSCIDEA (CHOBOTNATCI)

Elephantidae (slonovití)

*Loxodonta africana** (slon africký) (II) Pouze pro určité exempláře a populace z Botswany, Namibie, Jihoafrické republiky a Zimbabwe, ostatní jsou v I. Nově byl povolen jednorázový prodej státních zásob surové slonoviny z Botswany (20 000 kg), Namibie (10 000 kg) a JAR (30 000 kg) do země schválené Stálým výborem CITES (pravděpodobně Japonsko), která nebude slonovinu ani výrobky dále reexportovat. Další podrobnosti a podmínky pro vývoz exemplářů z uvedených zemí sdělí na požádání Odbor ochrany přírody MŽP.

ARTIODACTYLA (SUDOKOPYTNÍCI)

Camelidae (velbloudovití)

*Vicugna vicugna** (vikuña) I ⇒ II Platí pouze pro určité populace v Argentině, Bolívii a Chile. Všechny ostatní exempláře jsou v I.

AVES (PTÁCI)

RHEIFORMES (NANDUOVÉ)

Rheidae (nanduovití)

PSITTACIFORMES (PAPOUŠCI)

*Rhea pennata pennata** (nandu Darwinův, populace v Chile) I ⇒ II

Amazona ochrocephala auropalliata (amazoňan žlutokrký, poddruh amazoňana žlutohlavého) II ⇒ I

Amazona ochrocephala belizensis (amazoňan belizský, poddruh amazoňana žlutohlavého) II ⇒ I

Amazona ochrocephala caribea (amazoňan karibský, poddruh amazoňana žlutohlavého) II ⇒ I

Amazona ochrocephala oratrix (amazoňan velký, poddruh amazoňana žlutohlavého) II ⇒ I

Amazona ochrocephala parvipes (poddruh amazoňana žlutohlavého) II ⇒ I

Amazona ochrocephala tresmariae (poddruh amazoňana žlutohlavého) II ⇒ I

Ara couloni (ara horský) II ⇒ I

REPTILIA (PLAZI)

TESTUDINATA (ŽELVY)

Platysternidae (hlavcovití)

Emydidae (emydovití)

Platysternon megacephalum (hlavec plochý) 0 ⇒ II

Annamemys annamensis (želva annamská) 0 ⇒ II

Heosemys depressa (želva) 0 ⇒ II

Heosemys grandis (želva) 0 ⇒ II

Heosemys leytenensis (želva) 0 ⇒ II

Testudinidae (želvovití)
Trionychidae (kožnatkovití)

SAURIA (JEŠTĚŘI)
Chamaeleonidae (chameleónovití)

Teiidae (tejovití)
AMPHIBIA (OBOJŽIVELNÍCI)
ANURA (ŽÁBY)

Microhylidae (parosníčkovití)
ELASMOBRANCHII (PŘÍČNOÚSTÍ)
ORECTOLOBIFORMES (MALOTLAMCI)

Rhincodontidae (veležralokovití)
LAMNIFORMES (OBROUNI)
Cetorhinidae (obrounovití)

ACTINOPTERYGII
SYNGNATHIFORMES (JEHLÝ)

Syngnathidae (jehlovití)
ARTHROPODA (ČLENOVCI)

INSECTA (HMYZ)
LEPIDOPTERA (MOTÝLI)
Papilionidae (otakárkovití)

FLORA (FLÓRA – ROSTLINY)
ARAUCARIACEAE (BLAHOČETOVITÉ)
CACTACEAE (KAKTUSOVITÉ)

CRASSULACEAE (TUČNOLISTOVITÉ)
LILIACEAE (LILIOVITÉ)
MELIACEAE

ORCHIDACEAE (VSTAVAČOVITÉ)

OROBANCHACEAE (ZÁRAZOVITÉ)

PALMAE (PALMY)

PORTULACACEAE (ŠRUCHOVITÉ)
ZYGOPHYLLACEAE (KACIBOVITÉ)

Heosemys spinosa (želva) 0 ⇒ II
Hieremys annandali (želva) 0 ⇒ II
Kachuga spp.* (želva) 0 ⇒ II s výjimkou *K. tecta* – želva střechovitá, která je v I.
Leucocephalon yuwonoi (želva) 0 ⇒ II
Mauremys mutica (želva) 0 ⇒ II
Orlitia borneensis (želva) 0 ⇒ II
Pyxidea mouhotii (želva) 0 ⇒ II
Siebenrockiella crassicolis (želva) 0 ⇒ II
Pyxis planicauda (želva z Madagaskaru) II ⇒ I
Chitra spp. (kožnatka) 0 ⇒ II
Pelochelys spp. (kožnatka) 0 ⇒ II

Brookesia perarmata (chameleonek trpasličí) 0 ⇒ I
Brookesia spp.* (chameleonek) 0 ⇒ II s výjimkou *Brookesia perarmata*
Cnemidophorus hyperythrus (teju oranžovohrdlý) II ⇒ 0

Scaphiophryne gottlebei (parosníčka šperková) 0 ⇒ II

Rhincodon typus (žralok obrovský) 0 ⇒ II

Cetorhinus maximus (žralok veliký) III ⇒ II

Hippocampus spp. (koníček) 0 ⇒ II Vstoupí v platnost dne 15. 5. 2004.

Atrophaneura jophon (otakárek) 0 ⇒ II
Atrophaneura pandiyana (otakárek) 0 ⇒ II

Araucaria araucana (blahočet chilský, araukárie) II ⇒ I
CACTACEAE spp.* (II) Nově upřesněno, že ustanovením Úmluvy nepodléhají (tj. nejsou exempláři CITES) kaktusy, které jsou barevnými mutanty postrádajícími chlorofyl a roubovanými na podnožích následujících taxonů: *Harrisia „Jusbertii“*, *Hylocereus trigonus* nebo *Hylocereus undatus*.

Sclerocactus nyensis (kaktus) II ⇒ I

Dudleya traskiae I ⇒ II

Aloe thorncroftii (aloe) I ⇒ II

Swietenia macrophylla (svitenie brazilská, mahagon brazilský) III ⇒ II Vstoupí v platnost dne 15. 11. 2003.

ORCHIDACEAE spp.* (II) Nově stanoveno, že „uměle vypěstované exempláře hybridů v rámci rodu *Phalaenopsis*, včetně jejich mezirodových hybridů, nepodléhají ustanovením Úmluvy, jestliže: a) jsou exempláře obchodovány v zásilkách sestávajících z jednotlivých kontejnerů (např. krabic, beden nebo palet), který každý obsahuje 100 nebo více rostlin; b) všechny exempláře v jednom kontejneru jsou stejného hybridu, bez žádného přimíchání odlišných hybridů ve stejném kontejneru; c) rostliny v jednom kontejneru mohou být snadno rozpoznatelné jako uměle vypěstované exempláře tím, že vykazují vysoký stupeň uniformity ve velikosti a stadiu růstu, čistotu, neporušenost kořenového systému a obecnou nepřítomnost poškození nebo poranění, která by mohla být připisována rostlinám pocházejícím z přírody; d) rostliny nevykazují vlastnosti přírodního původu, jako je poškození hmyzem nebo ostatními živočichy, houby nebo řasy přichycené na listech, nebo mechanické poškození kořenů, listů nebo jiných částí jako výsledek sběru; a e) zásilky jsou vybaveny dokumentací, jako např. fakturou, která zřetelně stanoví počet rostlin, který rod s výjimkou je zahrnut v zásilce, a je podepsána zaslátelelem. Rostliny, které nemají jednoznačný nárok na výjimku, musí být doprovázeny příslušnými doklady CITES.“
Aerangis elata/platyphylla (orchidea z Madagaskaru) II ⇒ I (Správný název upřesní Sekretariát CITES v definitivní verzi.)

Cistanche deserticola (II) Pro tento druh byla zrušena poznámka #3, takže se Úmluva týká všech exemplářů, včetně zpracovaných částí a odvozenin (výrobků).

Beccariophoenix madagascariensis (palma z Madagaskaru) 0 ⇒ II

Lemurophoenix halleuxii (palma z Madagaskaru) 0 ⇒ II

Marojejya darianii (palma z Madagaskaru) 0 ⇒ II

Ravenea rivularis (palma z Madagaskaru) 0 ⇒ II

Ravenea louvelii (palma z Madagaskaru) 0 ⇒ II

Satranala decussilvae (palma z Madagaskaru) 0 ⇒ II

Voanioala gerardii (palma z Madagaskaru) 0 ⇒ II

Lewisia maguirei II ⇒ 0

Guaiacum spp. (lignum vitae, guayacan, palo santo, železné dřevo) 0 (dva druhy již II) ⇒ II Označuje všechny části a odvozeniny s výjimkou: a) semen a pylu; b) semenáčkových nebo tkáňových kultur získaných *in vitro*, v pevných nebo tekutých médiích a převážených ve sterilních nádobách; c) řezaných květů uměle vypěstovaných rostlin a d) chemických derivátů a hotových farmaceutických výrobků.

Kodaňský summit EU a životní prostředí

Na summitu EU v Kodani, který se konal ve dnech 12. – 13. prosince 2002, se České republice podařilo (spolu s dalšími devíti kandidátskými zeměmi) formálně uzavřít vyjednávání o vstupu do Evropské unie. Sama kapitola Životní prostředí byla ale předběžně uzavřena už v loňském roce, tedy 1. června 2001 s tím, že definitivně bylo vyjednávání ke kapitole Životní prostředí ukončeno v listopadu 2002, kdy byla schválena upravená Společná pozice EU ke směrnici 2001/80/ES o omezení emisí znečišťujících látek do ovzduší z velkých spalovacích zařízení.

Celkově EU akceptovala České republice v kapitole životního prostředí tři žádosti o přechodná období, a to pro směrnice:

■ 91/271/EEC čištění městských odpadních vod

ČR bude muset do 31. 12. 2010 vybudovat kanalizační systémy a čistírny odpadních vod pro obce a města, která mají 2000 – 10 000 obyvatel. Všechna česká města s počtem obyvatel nad 10 tisíc už čistírnu odpadních vod mají, ale vzhledem k vyhlášení

Kodaň

Foto J. Plamínková

celé ČR za tzv. „citlivou oblast“ se bude muset většina z nich upravit tak, aby bylo zajištěno čištění na patřičné úrovni (čistírny budou muset mít terciální čištění, při kterém se budou z vody odbourávat organické živiny – dusík a fosfor);

■ 94/62/EC nakládání s obaly a obalovými odpady – do 31. 12. 2005

To znamená, že v průběhu sjednaného období bude ČR postupně zvyšovat podíl opětovného využití a recyklace odpadů z obalů ze současných 19 % na 45 % v případě recyklace a z 21 % na 52 % v případě jejich opětovného využití. Splnění tohoto cíle je zajištěno zákonem č. 477/2001 Sb., o obalech a obalových odpadech, který vstoupil v účinnost 1. ledna 2002.

■ 2001/80/ES o omezování znečištění ovzduší některými znečišťujícími látkami z velkých spalovacích zařízení (dále jen „LCP směrnice“)

Sjednané přechodné období (do 31. 12. 2007) na plnění emisních limitů pro SO₂ stanovených směrnicí pro dva podniky – Teplárnu Přerov a Novou Huť, a. s. – umožní oběma podnikům pokračovat v provozu, aniž by došlo k omezení výroby či jiným překážkám, které by mohly negativně ovlivnit jejich ekonomickou situaci.

Výhled do budoucna

Po formálním uzavření vyjednávání o vstupu ČR do EU na Kodaňském summitu (12. – 13. prosince

2002) se v dubnu 2003 očekává podepsání Smlouvy o přistoupení ČR k EU. Tímto krokem se završí dlouholetý proces přípravy na plnění požadavků vyplývajících z členství v EU, nicméně ten nejtěžší úsek na cestě do EU nás stále ještě čeká. Je jím implementace, tj. provádění předpisů Evropských společenství (ES) týkajících se ochrany životního prostředí, v praxi. K úspěšnému završení tohoto procesu bude zapotřebí zlepšit fungování veřejné správy a zlepšit systém výměny informací mezi jednotlivými složkami veřejné správy.

K tomu snad přispěje i nadcházející informační kampaň MŽP, jejímž hlavním cílem je přiblížit veřejnosti požadavky vyplývající z předpisů ES na ochranu životního prostředí a rozvinout diskusi ke všem otázkám, které s problematikou vstupu do EU a plnění předpisů EU souvisí. K nastartování dialogu určitě napomohou i strategické dokumenty, vypracované v rámci procesu přípravy na vstup do EU. Jedná se zejména o **Implementační plán pro oblast Životní prostředí**, jehož druhá aktualizace byla schválena vládou dne 8. ledna 2003 usnesením č. 15. Tento dokument přináší detailní informaci o požadavcích vyplývajících ze všech předpisů ES v oblasti životního prostředí, které budou v ČR prostřednictvím národní legislativy prováděny. Implementační plán bude k dispozici na internetových stránkách MŽP a na vyžádání v tištěné a digitální verzi na odboru evropské integrace MŽP.

Dalším stěžejním dokumentem bude, po své aktualizaci v první polovině roku 2003, **Rámcová strategie financování implementace environmentální legislativy ES**. Ta bude obsahovat odhad nákladů potřebných na zajištění implementace právních předpisů Evropských společenství v oblasti životního prostředí a současně zohlední velké finanční prostředky nutné na likvidaci následků povodní ze srpna 2002. Materiál bude předložen vládě a po jeho schválení bude Rámcová strategie vystavena na internetových stránkách ministerstva: www.env.cz.

V neposlední řadě je z pohledu integrace do EU důležitým dokumentem i **Státní politika životního prostředí**, jejíž aktualizovanou verzi vláda schválila v lednu 2001. Státní politika ŽP vedle požadavků Evropské unie reaguje i na další prioritní environmentální problémy, jako je např. otázka udržitelného rozvoje.

Závěrem je nutné konstatovat, že splnění všech závazků formulovaných v rámci vyjednávání bude vyžadovat udržení dosavadního tempa příprav na vstup do EU a zajištění potřebných finančních prostředků jak z domácích, tak ze zahraničních zdrojů.

**Zpracoval: odbor vnějších vztahů
a odbor evropské integrace MŽP**

Přínos, rezervy i perspektivy Státního programu na podporu úspor energie a využití obnovitelných zdrojů

Dnes už je jasné, že do budoucna lze, zejména s ohledem na omezenost zdrojů, na nichž stojí současné energetické systémy, prosazovat pouze energetiku trvale udržitelnou. Ta je definována tak, že při zachování nebo růstu produkce dochází ke snížení měrných toků vstupů a snížení výstupů zatěžujících životní prostředí. Otázkou je, jak z dnešního stavu energetiky, který trvale udržitelný zjevně není, přejít ke stavu cílovému.

Řešení energetické situace proto musí mít část dlouhodobou, střednědobou a krátkodobou, přičemž musíme stanovit, že střednědobé a zejména dlouhodobé výhledy je třeba v pravidelných intervalech aktualizovat podle stavu poznání ve vědě a technice. Podle současných představ lze **trvalou udržitelnost v energetice zajistit využitím OZE a hospodařením v uzavřených cyklech.**

Z tohoto dlouhodobého cíle se pak odvíjejí cíle středně a krátkodobé. Střednědobým cílem tedy může být vytvoření vhodných podmínek pro přechod k rozsáhlému, cílovému využívání OZE.

Konečně, krátkodobými opatřeními bychom měli prostřednictvím efektivního využití stávajících zdrojů energie vytvořit časový prostor pro zásadní přebudování energetických systémů.

Platí, že **prioritu musí mít opatření ke snížení spotřeby energií** – před uváděním nových energetických výroben do provozu. Zkušenosti dokládají, že

taková opatření bývají i ekonomicky výhodnější. Přicházejí v úvahu i ve středně a dlouhodobém výhledu, a to postupně, tak, jak se bude zvyšovat úroveň techniky. Určitou výhodou ČR je poměrně vysoký potenciál úspor, který lze v počátečních fázích čerpat za vynaložení menších prostředků než ve fázích pozdějších. Tady se jedná o zvýšení účinnosti energetických přeměn, tzn. rozšíření kombinované výroby elektřiny a tepla při využití stávajících obnovitelných i neobnovitelných zdrojů, dále o omezení ztrát v rozvodech decentralizací, přisunutí energetických výroben k centrům spotřeby a o úspory jak v průmyslu, tak v domácnostech a v sektoru obchodu a služeb. Úsporami energií myslíme např. tepelné izolace objektů, modernizaci strojového parku v průmyslových podnicích, záměnu topného systému za efektivnější (např. omezení-li užití elektřiny k výrobě tepla) a úsporné spotřebiče v domácnostech.

Koncepce Státního programu na podporu úspor energie a využití obnovitelných zdrojů

Potřeba snížit energetickou náročnost, změnit strukturu spotřeby energií a snížit zátěž životního prostředí energetikou vedla v polovině roku 1998 vládu ČR k přijetí koncepce Státního programu na podporu úspor energie a využití obnovitelných zdrojů. Program měl ve svém důsledku znamenat **zlepšení ve využívání primárních zdrojů energie, snížení emisí škodlivin do ovzduší a zlepšení imisní situace.** Byl koncipován tak, aby jeho přínosem bylo **vyšší využití domácích energetických zdrojů, vyšší efektivita a konkurenceschopnost české ekonomiky.**

Za jeho **reálný cíl** bylo možné považovat **roční nárůst úspor energie a výroby energie z alternativních zdrojů ve výši 1,5 % tehdejší spotřeby primárních energetických zdrojů (PEZ).** Tento objem energie lze ročně uspořít a vyrobit z obnovitelných zdrojů s **náklady cca 6 až 8 mld. Kč,** což vyžaduje objem finančních prostředků v Programu **asi 2,5 mld Kč.** Za cílový objem prostředků, s kterými měl hospodařit

V rámci studií, které zpracování koncepce Programu předcházely, bylo zjištěno, že potenciál úspor energie a využívání OZE je následující:

	Teoretický potenciál ^{1/}	Reálný potenciál ^{2/}		Náklady ^{3/} (mld Kč)
		celkem	využitý	
Úspory tepla	650 PJ	270 PJ	?	105
Úspory elektřiny	20 TWh	4,9 TWh	?	5
Výroba tepla	6300 PJ	75 PJ	9,8 PJ	150
Výroba elektřiny	103 TWh	6,5 TWh	0,79 TWh	70
Celkem	7400 PJ	390 PJ		330
Podíl na spotřebě PEZ	635 %	33 %		
z toho elektřina	123 TWh	11,4 TWh		
Podíl na spotř. elektřiny	228 %	21 %		

1/ shrnuje všechny, tedy i pouze teoretické možnosti výroby energie

2/ s určitou rezervou zohledňuje předpokládané limitující faktory – přírodní podmínky, kritéria ochrany přírody, technická a ekonomická omezení

3/ náklady na využití reálného potenciálu

Program zahrnoval **43 opatření investičního i neinvestičního charakteru**. Vedle obvyklých investic do úsporných opatření, do výstavby zařízení na využívání OZE a podpor osvětové činnosti i do výzkumu a vývoje se předpokládala realizace opatření, která se mohou dotknout i jednotlivých domácností. Jmenujme např. **účtování nákladů na topení podle skutečné spotřeby**. S tímto opatřením souvisela státní podpora instalace měřičů tepla pro každého odběratele. Cílem bylo motivovat nájemníky a majitele bytů k investicím do úspor energie.

Jiným opatřením je **označování energeticky úsporných spotřebičů a výrobků**. Jde o legislativní zakotvení povinnosti a pravidel pro označování energetických spotřebičů údaji o celoroční spotřebě energie, porovnáním této spotřeby se špičkou produkce atd. Štítkování se mělo týkat především spotřebičů s vyšší spotřebou, tj. chladniček, mrazniček, automatických praček, akumulčních ohřivačů teplé užitkové vody, sušiček prádla a myček nádobí. V řadě států EU bylo toto opatření zavedeno již dříve. Jeho cílem bylo, aby si zákazník mohl při nákupu spotřebiče porovnat prodejní cenu a náklady na provoz a podle toho se rozhodnout. Předpokládalo se, že zavedení štítků přinese roční úsporu elektřiny asi 90 GWh/rok. Náklady ze strany státu jsou přitom zanedbatelné, vyvolané náklady u výrobců jsou nízké a nevyžadují státní podporu.

Podnikatele v energetice měla motivovat zejména tato opatření:

- **Postupné legislativní zakotvení přístupu třetích stran k energetickým sítím.** Princip spočívá v tom, že nosič energie předávaný daným typem energetické sítě (rozvod elektřiny, plynu, tepla) není nutné prodat majiteli sítě. Tento nosič zůstává v majetku toho, kdo jej dodává a majiteli sítě se platí pouze úhrada za přenos energie. Zavedení tohoto principu mělo výrazně podpořit produkci energie z obnovitelných zdrojů, protože například výrobce elektřiny z elektrárny na biomasu dodávající elektřinu do sítě nízkého napětí by si mohl domluvit dodávky energie za smluvní ceny, nebyl by odkázán na jednotné výkupní ceny rozvodných závodů vycházející z předávacích cen a.s. ČEZ.

- **Zvýšení podpory OZE a kogenerace v rámci energetické legislativy.** Současná podpora kogenerační výroby energie a výroby energie z obnovitelných zdrojů je v energetickém zákoně stanovena formou povinného výkupu elektřiny, pokud ta splňuje požadované technické parametry. Tato podpora je však zcela nedostačující. V energetické legislativě je proto nutné doplnit ustanovení, které zabezpečí, že elektřina z OZE bude povinně vykupována za stanovenou minimální cenu. Analogicky by se úprava měla vztahovat i na

teplo z kogenerace a obnovitelných zdrojů. Toto opatření by umožnilo rozšíření výroby energie z některých typů obnovitelných zdrojů a kogenerace bez nutnosti státní podpory již za daných ekonomických podmínek.

Dále Program podporuje například:

- Projekty zaměřené na úspory energie při vytápění budov
- Investice do úsporných technologií v průmyslu, službách a zemědělství
- Demonstrační projekty
- Investice do náhrady spalování fosilních paliv, elektrických přímotopů a výroby elektřiny efektivnějšími způsoby nebo z obnovitelných zdrojů
- Investice do úsporných spotřebičů
- Investice do výstavby zařízení k výrobě energie z obnovitelných zdrojů.

Výše prostředků vynaložených na Program měla během čtyřletého období progresivně růst. Podíl státního rozpočtu se přitom měl zvyšovat. V prvním roce (1999) měly výdaje činit 1,2 miliardy Kč, na nichž se 550 milionů měl podílet státní rozpočet, zatímco zbytek měly pokrývat mimorozpočtové a zahraniční zdroje. V následujících letech 2000 – 2002 měly výdaje činit 1,5 miliardy Kč, 1,9 miliardy Kč a 2,5 miliardy Kč.

Po uplynutí čtyřletého období měla být vyhodnocena úspěšnost, na jejímž základě má vláda rozhodnout o způsobu pokračování programu. Jeho dosavadní naplňování spočívá ve schvalování kroků jednotlivých resortů každoročně vládou a v jejich samostatném, taktéž každoročním vyhodnocování.

Státní program na podporu úspor energie a využití obnovitelných zdrojů v praxi

Přestože verbální podpora Programu nikdy nechyběla, o reálné podpoře vypovídají nejlépe uvolňované částky:

Rok 1999 (záměr podle koncepce 1,2 miliardy Kč, plnění 42 %)

Resort	MPO (ČEA)	MŽP (SFŽP) ¹⁾
Podpora v tis. Kč	268 754	238 199

Rok 2000 (záměr podle koncepce 1,5 miliardy Kč, plnění 27 %)

Resort	MPO (ČEA)	MŽP (SFŽP)	MZe
Podpora v tis. Kč	149 307	249 518	131

Rok 2001 (záměr podle koncepce 1,9 miliardy Kč, plnění 37 %)

Resort	MPO (ČEA)	MŽP (SFŽP)	MZe	MMR	MO
Podpora v tis. Kč	97 543	475 295	9135	12 888	99 900

¹⁾ SFŽP poskytuje jak dotace, tak půjčky. Uvedená suma shrnuje celkovou podporu, tedy dotace a půjčky.

Zateplování panelových domů přináší značné úspory energie.

Foto J. Plamínková

Podle usnesení vlády č. 843 ze dne 16. 12. 1998 měl státní rozpočet vyčlenit na realizaci Programu 0,1 % HDP. Tato částka měla být rozdělena resortům. K tomu však nedošlo, proto některé resorty Program nerealizovaly, třebaže ve svých programech podpořily využívání OZE (např. MZe v dopravě – bioetanol, bionafta, MMR v rámci oprav bytového fondu a regenerace sídlišť).

Z tabulek je patrný trend **posilování mimorozpočtových zdrojů** ze Státního fondu životního prostředí (jeho prostředky, plynoucí z poplatků a pokut od znečišťovatelů, jsou zdroji nikoli státními, nýbrž tzv. veřejnými) a pokles podílu resortu MPO navázaného na státní rozpočet. Je nutné přitom zdůraznit, že **původně zamýšlených částek pro Program se dosud nikdy nepodařilo dosáhnout ani z poloviny**. Tím je dán i rozsah naplnění původních představ o jeho účinnosti. Za uvedené tři roky trvání Programu bylo uvolněno pro podporu projektů v jeho rámci celkem 1,6 miliardy Kč (35 % oproti předpokládané sumě). Plnými 60 % se na této částce podílel resort MŽP.

Podpora ze Státního fondu životního prostředí

Vyčíslit environmentální a energetické přínosy realizace projektů v rámci Programu je možné pouze orientačně, neboť ne všechny resorty poskytují potřebné údaje a navíc resortní programy většinou nelze vzájemně srovnávat z důvodů jejich odlišného zaměření. S ohledem na váhu resortu MŽP v Programu se zabýváme výsledky projektů podpořených Státním fondem životního prostředí.

Podpora poskytovaná SFŽP sleduje v prvé řadě environmentální efekty, a to především v těch oblastech, které nevytvářejí dostatečné vlastní zdroje pro realizaci podporovaných projektů. Těmito oblastmi pak jsou zejména municipality, rozpočtová sféra a obyvatelstvo, jimž jsou poskytovány **dotace, měkké půjčky, příspěvek na částečnou úhradu úroků z úvěru, resp. kombinace těchto druhů podpor**.

Způsob poskytování podpor a jejich administrativní zajištění ze strany SFŽP je tak odlišné od způsobu, který uplatňuje Česká energetická agentura,

kteřá poskytuje prakticky výhradně dotace. Z toho pak vyplývá vyšší administrativní náročnost v případě SFŽP, který musí navíc zajišťovat správu půjček (záruky za úvěry, sledování splácení, vymáhání pohledávek atd.).

Programy SFŽP podporují investice do vytápění a ohřevu TUV biomasou a solárními systémy v obytných budovách včetně budov fyzických osob, investice v komunální sféře do centrálního systému zásobování teplem a TUV z obnovitelných zdrojů energie, využití obnovitelných zdrojů energie ve školství, zdravotnictví a v objektech rozpočtové sféry, investice do vytápění tepelnými čerpadly v obytných budovách včetně budov fyzických osob, investice do výstavby malých vodních elektráren a do výstavby větrných elektráren, investice do výstavby zařízení pro společnou výrobu

elektriny a tepla z biomasy, investice do environmentálně šetrných způsobů vytápění a ohřevu TUV v účelových zařízeních, opravy a rekonstrukce solárních systémů v zemědělství, osvětlu formou podpory instalace solárních systémů ve školství, osvětlu a poradenství zabezpečované státní správou a nevládními organizacemi a vzdělávání, poradenství a propagaci, včetně vydávání knižních aj. titulů.

Během sledovaného tříletého období byla za podpory SFŽP postavena zařízení s celkovým instalovaným tepelným výkonem 67,64 MW a elektrickým výkonem 5,81 MW. Tato zařízení vyrobí ročně 549 952 GJ tepla a 24 731 MWh elektriny environmentálně přijatelným způsobem. Přitom jejich provozem dojde k vytěsnění zdrojů, které by jinak znečistily každým rokem životní prostředí 1 071 tunou tuhých látek, 1 732 tunami SO₂, 278 tunami NO_x, 1 335 tunami CO, 278 tunami C_xH_y a 134 581 tunou CO₂.

Shrnutí

Přestože se Program potýká každoročně s nedostatkem prostředků uvolňovaných ze státního rozpočtu, umožnil realizaci řady projektů s nezanedbatelnými příznivými dopady na životní prostředí. V prvních letech se kromě nedostatku prostředků potýkal též s nízkou úrovní informovanosti u potenciálních uchazečů o podporu. Tato situace se sice rok od roku lepší, nelze ji však ani dnes označit za ideální. Praxe ukazuje, že s výrazně vyšším uvolňováním prostředků ze státního rozpočtu do Programu nelze počítat. Na ještě větším významu tak může nabývat podpora ze Státního fondu životního prostředí, která se každoročně výrazně zvyšuje. Protože Ministerstvo životního prostředí vyhlásilo podporu OZE za svou prioritu, je možné očekávat pokračování tohoto trendu i v budoucnu. Protože finanční prostředky samy o sobě k rozvoji využití obnovitelných zdrojů nepostačují, nelze opomíjet ani legislativní podporu. V této oblasti by měl sehrát významnou roli zákon o podpoře OZE, jehož návrh má být předložen vládě a posléze Parlamentu ČR v roce 2003.

**Ing. Dalibor Stráský,
poradce ministra životního prostředí**

Říční doprava a její ekologické problémy

Svět je rozdělen v názoru na říční dopravu. Určitá část lidské množiny ji vychvaluje, jiná část jí spílá a třetí skupině, asi daleko největší, je to jedno. Říční plavba není totiž natolik rozšířená, aby se jí mnoho lidí zabývalo. Přesto má tento druh dopravy dosti značný význam, ovšem zdaleka ne jenom ve smyslu vlastního přepravování nákladů – největší vliv má lodní plavba na říční ekosystém a můžeme hned také říci, že je to vliv z ekologického pohledu veskrze negativní.

Vzhledem k tomu, že otázka říční dopravy je v České republice čas od času diskutována velmi vášnivě a mnozí aktéři se snaží udělat z ní dokonce politickou záležitost (zvláště v devadesátých letech tomu tak bylo), rád bych řekl několik slov o mém postoji k říční dopravě obecně. Pamětníci mě možná pamatují jako rozhodného odpůrce průplavu Dunaj-Odra-Labe, resp. jeho obdoby Dunaj-Ostrava. Koncem osmdesátých let jsem, jako jeden z mála, proti průplavu otevřeně vystoupil v novinách, rozhlase i televizi, riskujíc značné potíže. To ale neznamená, že fundamentalisticky odsuzuji jakoukoli říční plavbu. Nakonec jsem po nejrůznějších vodních cestách proplul tisíce kilometrů a dostal jsem se do míst, kam bych určitě nikdy jinak nezabloudil. Je také pravda, že některé vodní cesty jsou mimořádně krásné a vhodné pro vodní rekreaci (např. Trent-Severn nebo Rideau průplav v Kanadě), stejně jako některé průplavy jsou zase skutečné estetické horory. Už dopředu chci tedy říci, že jsem poznal vodní cesty, které považuji za rozumné a ekologicky snad přijatelné, stejně jako jsem poznal průplavy a kanály absolutně nesmyslné a veskrze škodlivé. Proti vodní dopravě nemám žádné předsudky a vzhledem k tomu, že jsem coby cestovatel a ekolog poznal vodní cesty jako málokdo, myslím, že mám k této problematice co říci.

Ekonomická výhodnost říční plavby(?)

Dříve než přistoupíme k vlastním ekologickým problémům, zastavíme se u otázky, zdali je vůbec říční plavba ekonomicky výhodná, a to i za předpokladu, že nebudeme zatím zvažovat ekologickou stránku věci.

K problému je možné přistupovat z mnoha hledisek. Můžeme například poctivě analyzovat situaci a snažit se o **objektivní vědecký výsledek**. Tato cesta se možná zdá nejsolidnější a nezasvěceným snad i nejsnazší. Jenomže na obvyklé hře čísel je podivné, že když ji používají dvě soupeřící strany, obě předkládají další a další „exaktní“ důkazy ve formě výpočtů, indexů, čísel a koeficientů, obě strany o té protivně tvrdí, že je demagogická a přes veškeré očekávání spor nemá nikdy konce. Kdepak, hra čísel je šálivá, očekávaná přesnost je pouze zdánlivá a soukromě si myslím, že obě strany při počítání vytrhávají z kontextu, dokonce i švindlují, jsou prostě nekorektní.

Také veškeré **příklady** bývají přikrášlené a podávané vždy jen z jedné strany, jejich efekt ovšem může být skutečně impozantní – viz tisíckrát ukazovaný leták srovnávající auta, vagóny a lodě. Kdyby však výhodnost lodní dopravy byla všude tak jednoduše univerzální, jak leták sugestivně tvrdí, potom by se určitě všechna nákladní doprava odehrávala jenom na řekách. A protože určitě nejlepší prověrkou teorie

je praxe, podívejme se, **jak se lodní doprava v historii moderní společnosti osvědčila.**

Když lidé **neměli jiné dopravní možnosti**, a naopak měli k dispozici **splavné řeky**, bez váhání dopravu po vodě využili. Příkladem je objevování, dobývání a kolonizování **Severní Ameriky**, zvláště pak Kanady. Ta byla poznána a obsazena evropskými přistěhovalci doslova po vodě. Prvním dopravním prostředkem byly indiánské kanoe, nejenom ty malé, ale i kanoe přes deset metrů dlouhé, schopné pojmout mnoho tun materiálu. Potom vznikaly jiné typy lehkých nákladních lodí, například proslavené anglické York Boaty, a teprve mnohem později parníky, zdolávající silné proudy veletoků. Také v USA hrály lodě v první kolonizační vlně důležitou úlohu, ale právě zde byla lodní doprava brzo nahrazena železnicí a silnicí. V poslední době pak mnohde vítězí nade všemi způsoby doprava letecká, například na dalekém Severu, kde každodenní nákladní nebo kombinovaná personálně-nákladní letadla zcela odstavila námořní, stejně jako říční nebo i silniční dopravu. Tento vývoj – nahrazování nejpomalejšího dopravního prostředku rychlejším – jasně charakterizuje proces, který se v průběhu posledních 150 roků odehrává. Uvedu konkrétní příklad, jehož jsem byl nedávno svědkem. Jde o zásobování kanadských a aljašských pobřeží i tamních ostrovů. Města a osady těchto končin byly ještě v první polovině 20. století zásobovány téměř výlučně lodní dopravou, vedoucí nejprve po řekách a potom po moři. Dnes se tato alternativa týká snad už jen pohonných hmot a nejtěžších předmětů jako jsou naftové věže, jeřáby, konstrukce apod., zatímco drtivá část nákladu je pružné, prakticky každodenně, dopravována letadly. Jinak by ani nebylo možné zajistit požadovanou vysokou životní úroveň tamních obyvatel. I v té nejzapadlejší eskymácké nebo indiánské osadě vám místní market nabídne prakticky stejný výběr spotřebního zboží a potravin, jaký naleznete v New Yorku. Pamatuji si, jak mě na samotném severu Aljašky udivila bedna jablek z Nového Zélandu v indiánské osadě, která neměla více než 180 obyvatel.

Nyní se namátkou podíváme na **vodní cesty kdysi, nedávno a dnes**, v zemích, kde situaci znám z osobní zkušenosti. Určitě **nejznámější tragédií je vývoj říční dopravy v Anglii**. V této první zemi průmyslové revoluce vlastně moderní říční doprava vznikala a dosáhla takového rozvoje jako nikde jinde, a to i přes obtížné přírodní podmínky. Dnes je prakticky celé toto nadlidské dílo opuštěno, ovšem už nikdo nevrátí původní řeky do jejich koryt – dnešní společnost se musí navěky potýkat s dědictvím honby za ziskem z 19. století. Trocha rekreace, která se na některých kanálech odbývá, je věru slabá náplast za zničenou říční síť.

Zastánci lodní dopravy mě možná napadnou, že jsem si Anglii vybral demagogicky – jde prý totiž o určitou výjimku, kde byla říční doprava nahrazena námořní dopravou. Když pomineme fakt, že je to nesmysl, neboť námořní doprava existovala už dávno před tím, než se říční cesty v Anglii začaly budovat, odejdeme z Anglie a podíváme se kamkoliv jinam. Třeba do **Francie**. Také tam byla říční doprava kdysi úžasně rozvinutá. Dnes? Jen nostalgická vzpomínka na zašlou slávu, romantické malé nákladní lodě s usouzenými rodinnými posádkami, bojujícími o holé přežití. Nebo **Polsko**? I tam vybudovali docela dobrou plavební říční síť, neboť v rovinaté zemi jsou výhodné podmínky. Jenomže současnost je skličující. Na Odře je plavba minimální, na Visle skoro žádná. Augustovský kanál, který alespoň symbolicky spojoval ruskou děržavu se západní Evropou, je uzavřen, a Bug, který nabízí ideální spojení průmyslového Podněpří a Podoní s bohatou Evropou, zesplavněn také nebude. Proč asi, když ideálnější možnost si lze těžko představit?

Také v kolébce těžkotonážní přepravy, v **USA**, nalezneme zajímavý případ s velkou vypovídací hodnotou. Souhrnně se dá říci, že celá původní plavební síť USA, budovaná s velkým nadšením a energií, se pod vlivem železniční a silniční dopravy **zcela rozpadla a byla opuštěna**, což snad nepotřebuje dalšího komentáře. Na druhé straně však v USA vidíme důkaz amerického pragmatismu, totiž rozvoj lodní dopravy tam, kde jsou ideální přírodní poměry, především velké řeky, a kde je současně výhodné přepravovat nejtěžší náklady, kterými jsou rudy, uhlí, šterk, hnojiva a ropné látky. V zásadě jde vlastně jen o jednu vodní cestu, kterou je Mississippi a Ohio, spojující mořský svět s nejprůmyslovější aglomerací v čele s Pittsburgem (obdoba rýnské vodní cesty v Evropě), zatímco jinde v USA hraje říční doprava zanedbatelnou úlohu, nebo se změnila na technické památky.

Potom jsou tu cesty, které byly vybudovány, ale **nikdy nebyly zprovozněny**, alespoň ne prakticky. Například kanál po řece Keť mezi Obem a Jenisejem. Nebo slavný Ludvíkův kanál, jdoucí po trase nedávno dobudovaného kanálu Dunaj-Mohan. Také vykřičený Baťův kanál, či současné Labe, po němž se nesmyslně vozilo uhlí ze severních Čech do chvaltické elektrárny, patří do této kategorie. Takových příkladů jsou stovky. Jak je možné, že existují? Odpověď je jednoduchá. Jejich propagátoři s energií jen jim vlastní demagogicky obkládali „rozhodující místa“ a získali povolení i peníze na vybudování vodní cesty, která se provozovala jen krátce, než takzvaně zastarala (ve skutečnosti než se ozřejmilo, že jde o ztrátový podnik), případně se do provozu nikdy ani nedostala (což byl lepší případ, protože ekonomická ztráta byla menší). Asi to ještě nikdo nespočetl, ale nedivil bych se, kdyby opuštěných vodních cest bylo více než těch, které se ještě provozují...

Vodní cesty je těžké prosadit, ještě těžší je však opuštěné kanály uvést do původního stavu. Nikdo to už neudělá, navěky tu zůstanou jako památníky omylu našich předků. Těm to však za zlé nemám, protože oni ještě nic nevěděli o tíživé situaci v životním prostředí, která jednou nastane. Již nastala, je

tu. Kdo ani dnes na ni nedbá a riskuje zničení poslední přírodní řeky, tomu to za zlé musíme mít!

Zákonitý vývoj prodělalo také **plavení dřeva**. O výhodnosti této dopravy kdysi nikdo nezapochyboval. Plavení volných klád celosezónně, nebo jen při povodni, nebo pomocí umělé vlny z tak zvaných klauzur, stejně jako vorování, to vše bylo kdysi velmi rozšířené, romantické a na pohled krásné. Dnes je tento způsob (s malou výjimkou tažených vorů) prakticky zapomenutý. Důvody jsou asi dva. První je náhrada výhodnějším způsobem (železnice, silnice), druhý pak jsou námitky ekologicko-provozní, neboť klády erodovaly břehy a znečišťovaly vodu.

Když zvolím za soudce říční nákladní dopravy **historickou prověrku** a z ní vyplývající **současný stav**, jak se mi jevil při mé plavbě kolem světa, docházím k těmto **závěrům**:

- 1) Říční plavba je na rozdíl od silniční, železniční i letecké dopravy mnohem nestálější. Často se objevuje na přechodnou dobu tam, kde má své opodstatnění vzhledem k momentální situaci. Nejčastěji to bývá období po objevu země, po příchodu kapitálu, při náhlé konjunktúře (viz zlatá horečka), prostě v době, kdy ještě nejsou k dispozici jiné formy dopravy a když je současně po ruce výhodná možnost plavby.
- 2) Tento nápadný jev je nepochybně umocňován „lidským faktorem“, k němuž v tomto případě patří špatný odhad výhodnosti a v neposlední řadě také kus romantismu, který si v sobě průbojně povahy nosí.
- 3) Zkušenost tří posledních století jednoznačně dokazuje, že malé vodní cesty, zvláště ve složitém terénu, nemají šanci na přežití. Pokud se dodnes udržují, potom jen proto, že jsou vsazeny do většího plavebního systému, nebo slouží k jiným účelům (rekreace).
- 4) Naopak se prosazují plavební cesty, umožňující přepravu těžkých materiálů na velkou vzdálenost (rudy, nerudy, ropa, šterk, kámen), ovšem jen tehdy, když jsou současně k dispozici přírodou dané výhodné plavební podmínky, mezi něž patří především velikost řeky (většinou veletoky) a nepřilíhš velké výškové rozdíly.
- 5) Stejně důležitou podmínkou je „mít co přepravovat“, což velmi často není, nebo již není – viz např. dnešní Yukon, ale také celé současné Rusko (v roce 1990 jsem na vlastní oči viděl v ruských přístavech rozřezávat na šrot stovky nádherných lodí, které by si v Americe mohl koupit jen málokterý boháč: prostě není co vozit, plavba je dříve ztrátová a nepochybně významně přispěla k celkovému krachu sovětského hospodářství a tím i režimu vůbec).
- 6) Důvodem k udržování ekonomicky nevýhodných cest mohou být někdy vojenské a politicko-správní důvody. Proto se například udržuje plavba na kanadské Mackenzie nebo celá velká severní cesta na ruském pobřeží Ledového oceánu včetně navazujících veletoků. V těchto oblastech dodnes chybějí silnice. Je pravděpodobné, že po dobudování silnice podél Mackenzie bude opuštěna navigace i na tomto veletoku, přestože plavební podmínky jsou zde naprosto ideální, bez jediného

zdymadla a s jednou jedinou technickou obsluhou lodí Sans Sault.

Ekologické problémy říční plavby

Vidíme tedy, že říční plavba má mnoho existenčních problémů již z prostých ekonomických důvodů. Kolem říční plavby jsou však i vážné ekologické problémy, které doposud nebyly zodpovědně zvažovány, a o nich je nyní zapotřebí alespoň stručně pojednat. Stupeň ovlivnění říčního ekosystému plavbou je určen především

1. úpravami řeky ve prospěch plavby,
2. intenzitou lodní dopravy,
3. ekologickou odolností řeky,
4. ohleduplností, kázní a technickou úrovní plavby.

Úpravy řeky ve prospěch plavby jsou obvykle největším zásahem do přírodních poměrů říčního ekosystému. Patří k nim pestrá paleta technických úprav v korytě řeky, na březích, ale někdy i v širším povodí. **Koryto** řeky je obvykle kvůli plavbě **napřimováno** do podoby rovného plavebního kanálu. Sleduje se tím odstranění pro plavbu obtížných zákrut, zkrácení plavební dráhy, současně i dosažení zaručené hloubky vody (odstranění mělčin). Mnoho řek bylo tímto způsobem přeměněno v monotónní kanál, jak ho známe z našeho **Labe** nebo **Moravy**. Obě tyto řeky byly ještě počátkem 20. století krásnými nížinnými meandrujícími řekami s plnohodnotným říčním ekosystémem, dnes jsou to jen ubohé stoky, nad jejichž návratem k přijatelnému ekologickému stavu si budou lámat hlavu celé další generace. Při tom všem byla plavba na Labi jen výsměchem ekonomice, na Moravě dokonce dodnes prakticky vůbec nezačala! Dalším průvodním jevem bývají na splavněných řekách **příčné kamenné hrázky**, vedoucí od břehů ke středu řeky, které mají za úkol nahánět vodu řeky do plavební dráhy. Tyto hrázky mají na řeku samozřejmě značný vliv – pozměňují proudění, ovlivňují sedimentaci stejně jako estetiku krajiny, v nížinné řece jsou absolutně novým prvkem atd. Můžete je vidět na Dunaji, Mohanu, Mississippi, stejně jako na Visle, kde jsou prakticky zbytečné, protože plavba na této řece je minimální, ale také na Váhu, kde jsou zbytečné absolutně, protože plavba zde není žádná. Jsou zde jen symbolem tvrdošijnosti plavební lobby, zbytečně provokující zbytek společnosti.

Příčné kamenné hrázky, mající za úkol zvýšit hloubku vody v plavební dráze, jsou však také zájímavým mementem univerzálního jevu, s nímž se snad všude na světě setkáte. Jde o toto: plavební cesty byly budovány pro ponor lodí, který vždy velmi brzo nestačil technickému rozvoji. Plavební cesty byly budovány nikoliv s ohledem na minimální průtoky a tím i hloubky (což by bylo z ekologického pohledu velmi příznivé), ale na jakési hloubky, „které je možno z řeky ještě vyždímat“ – proto příčné hrázky, proto bagrování plavební dráhy, proto složité bojkování, proto řada dalších technických opatření.

Kéž by byla plavba přizpůsobena řekám, ne řeky plavbě!

Opevnění břehů je další nezbytnou technickou úpravou plavebních řek. Je to ochrana břehů před vlnobitím, které projíždějící lodě neustále způsobují. Provádí se nejčastěji tak zvaným hrubým záhozem,

což je ve skutečnosti obsypání erodovaných břehů lomovými balvany, neboli jejich absolutní přeměna. Největší balvany se používají v bývalém Československu, poněkud menší v západní Evropě a nejmenší pak v USA. Ještě horší vliv na břehový ekosystém má opevnění kamennými nebo betonovými deskami (okolí přehrad, jezů, plavebních komor atd.).

Existuje samozřejmě mnoho dalších technických opatření, která jsou vyvolána říční plavbou a mnohá z nich postihují i celé povodí (např. intervenční vodní nádrže, přečerpávání vody, převody vody z povodí do povodí atd.), ovšem nemůžeme se všemi zabývat.

Intenzita lodní dopravy je zřejmě druhým nejvýznamnějším faktorem, působícím na říční ekosystém. Obecně lze říci, že nulová intenzita působí nejméně, největší lodní provoz pak nejvíce. Jakkoliv se může zdát toto prohlášení směšné, lodní provoz se v těchto hranicích skutečně realizuje, přičemž oněch „nulových intenzit“ je velmi mnoho (stovky opuštěných plavebních cest, kde se dnes uplatňují postihy již jenom ze zbytečné přeměny kdysi přírodní řeky). Intenzita říčního provozu má ovšem na ekologické stránky říčního ekosystému nesmírný vliv. Určitě existují **prahové momenty**, podmíněné právě intenzitou plavby, kdy ještě je možný život určitého druhu či společenstva, a kdy už ne. Podobně tomu bude i v jiných směrech fungování říčního ekosystému – při samočištění, produkci, migraci, rozmnožování organismů atd., ale pravděpodobně nikdo doposud nezkoumal, kde tyto hranice leží. Je například známo, že časté **vlnobití**, které jinak na řekách prakticky neexistuje, vyhadzuje jikry některých druhů ryb na souš a tím jsou tyto druhy jako první v řece likvidovány. Ani v tomto nejjednodušším případě ovšem nemáme o mechanismu jevu dostatek konkrétních informací, aby mu bylo možné nějak účelně čelit. Vlnobití působí na desítky dalších druhů živočichů a rostlin. Vlnění v mělké vodě výrazně mění charakter sedimentů a neustálý neklid likviduje druhy, které ke svému životu potřebují stabilní vodní proudění.

Vlnobití není zdaleka jediným faktorem, závislejícím na intenzitě plavby. Z jiných vlivů připomeneme **znečišťování řek**, které je také závislé na lodním provozu. I když v poslední době se technická úroveň lodí velice zvýšila, každý upřímný účastník říční plavby vám potvrdí, že látek, které se do řek z jeho lodě dostanou, je stále dost. I kdybychom uvěřili tomu, že plavci jsou dnes ukáznění (a odevzdávají obsah svých septiků do speciálních říčních čistíren odpadních vod, jak je předepsáno), že nevypouštějí do řek staré oleje a další odpadní látky atd., stále tu ještě zůstanou statisíce tun spálené nafty a z nich vznikající výfukové plyny, zamořující říční ekosystém. Také zvýšený zákal, rozpuštěné a nerozpuštěné látky z vodní eroze jsou neoddiskutovatelné. Potom přístavy, překladiště, doky, zdymadla, údržba plavebních drah a další technické příslušenství, které k říční plavbě patří, to vše ovlivňuje kvalitu vody na splavněných řekách. Nemá cenu diskutovat dílčí témata a přít se o detailech. I zde je nejlepší prověrkou praxe, která jednoznačně říká:

Na velkých řekách, kde v říčním ekosystému není mnoho technických úprav a kde je provoz lodí malý,

je ovlivnění kvality vody i celého ekosystému malé, a naopak. Na malých řekách, které musejí být pro plavbu technicky značně přeměněny a kde je provoz relativně silný, je kvalita vody špatná a celý ekosystém je totálně poničený.

Hledání správné alternativy

Při hledání správné alternativy narážíme na dva zcela odlišné problémy. Prvním je **současná říční lodní doprava**, to jest ta, která již existuje, druhou otázkou pak je **budování nových vodních cest**. Obě skupiny problémů stojí a padají na vyčíslení skutečných hodnot říčních funkcí. Dnes jsme schopni **velmi nepřesně odhadnout, jestli se ekonomicky vyplácí existující lodní doprava, přičemž ovšem nikdo nebere do kalkulačky hodnoty, které jsou lodní dopravou zničeny**. Při efektivnosti lodní dopravy hodnotíme pouze tzv. „dopravní funkci řeky“ a mnozí kalkulanti dokazují, jak je výhodná. Nikdo však nepočítá, „kolik stojí“ to všechno v říčním ekosystému, co muselo ve prospěch lodní dopravy padnout. Nevíme, jak vyhodnotit funkci rekreační, vodárenskou, samočisticí, produkční, biologickou, migrační, protipovodňovou, stabilizační, klimatickou, natož pak funkci krajiny, tvorbu říční sítě a další funkce, které budou hodnotit až příští generace při kritice našeho „způsobu života nikoliv trvale udržitelného“. V okamžiku, až budeme schopni všechny funkce ekonomicky vyhodnotit, bude vše jasné. Jestli se i proti nim prosadí říční doprava, budou ji lidé i nadále uplatňovat. Pokud se zjistí, že je

tomu naopak, začnou lodní dopravu likvidovat, až zanikne docela.

Jak to bude v praxi? Myslím, že existující lodní doprava bude v horizontu desítek let korigována spíše současným hodnotovým systémem tržního hospodářství, jen s určitými korekcemi, vyplývajícími z lokálních tlaků environmentalistů a ekologů. I tak si myslím, že se udrží jen nejideálnější vodní cesty, jako jsou systém Mississippi, Řeka Sv. Vavřince, Porýní a některé vodní cesty v bývalém Sovětském svazu. Jako „středně nadějně“ vidím komplikované cesty typu Dunaj-Mohan-Rýn, ostatní vodní cesty v Německu, Francii a většinu cest v bývalém Sovětském svazu. Za zcela neperspektivní pak považuji vodní cesty na menších tocích, v těžkých geografických podmínkách, prostě všude tam, kde nejsou veletoky, nebo i tam, kde veletoky jsou, ale kde zrovna nejsou k převážení obrovské objemy hmot.

Pokud jde o budování **nových vodních cest**, myslím že zde je otázka zcela jasná – **nové vodní cesty, až snad na obrovské výjimky, budovány již nikde nebudou**. Výhodné možnosti lodní dopravy jsou již dávno vyčerpány, a pokud se dnes nějaká podnikatelská skupina o novou vodní cestu pokusí, narazí nejenom na tvrdou realitu stále jasnějších ekonomických relací, ale také na rozhodný odpor resortu životního prostředí. V rámci realismu by bylo dobré uvědomit si, že ačkoliv „resort životního prostředí“ vzniká prakticky teprve v současnosti, jeho vliv je stále větší, a *roste exponenciálně!* Myslím, že za dobrý mezník onoho „vzniku resortu životního prostředí“ může být považován vznik „Římského klubu“ v padesátých letech tohoto století. Vidíme tedy, že za pouhých 40 či 50 let vznikla v lidské společnosti nová síla, formulující se mimo jiné i v ministerstva životního prostředí jednotlivých států, ale také v mezinárodní úmluvy, které jsou již takřka srovnatelné se světovými úmluvami v oboru zbrojení, válek, kosmu nebo lidských práv. V žádném případě není proto možné tuto sílu podceňovat, přesto, že ona dodnes z určitých důvodů skutečně nedisponuje objektivními či exaktními argumenty typu „kolik stojí životní prostředí“. Osvícenost vzdělaných lidí rozhodla o tom, že jejich hlas bude vyslyšen. Je pravda, že v mnoha směrech životního prostředí jsme doposud odkázáni jenom na odborné odhady. A jedním z nich může být i pokus srovnat hodnotu (či cenu) říční plavby s ostatními funkcemi řek, které budou kvůli říční plavbě zničeny (funkce vodárenská, rekreační, protipovodňová, produkční, samočisticí, destruktivní, vědecká, stabilizační, klimatická, migrační, biologická, atd.). Nevím přesně, kolikrát jsou všechny tyto funkce v souboru důležitější, než funkce dopravní, ale tuším, že to bude nejméně desetkrát, možná stokrát, nebo i tisíckrát více. Proto si myslím, že o nových dopravních cestách, zvláště v regionu střední Evropy, nemá cenu diskutovat. Řeky, které zde ještě zůstaly, potřebujeme k úplně jiným účelům, než je hypotetický zisk malé skupiny bezohledných podnikatelů!

**Prof. RNDr. Otakar Štěřba, CSc.,
prof. ekologie na katedře ekologie
a životního prostředí,
Přírodovědecká fakulta
Univerzity Palackého, Olomouc**

Je Bernská úmluva již překonaným nástrojem celoevropské péče o přírodní dědictví?

Rozšíření Evropské unie (EU) o deset nových členů, plánované na rok 2004, nejenže významně změní politickou mapu našeho kontinentu, ale nepochybně bude mít přímé a nepřímé dopady na životní prostředí v současných členských státech i v kandidátských zemích. Legislativa Evropských společenství (ES), zabývající se životním prostředím, tak bude závazná pro 25 zemí. Naskytá se proto otázka, nakolik vlastně budou mít v této situaci opodstatnění mezinárodní vícestranné úmluvy s celoevropskou působností, zaměřené na některé aspekty aktivní péče o životní prostředí.

Charakteristika Úmluvy o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť

Úmluva o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť (*Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats*), sjednaná v roce 1979 ve švýcarském Bernu (proto známá spíše jako **Bernská konvence** či **Bernská úmluva**), integruje hned několik přístupů k péči o přírodní dědictví. Vedle přísné ochrany celoevropsky významných druhů, popř. poddruhů **planě rostoucích rostlin** (Příloha I) a **volně žijících živočichů** (Příloha II) ukládá smluvním stranám pečovat o **přírodní biotopy**. **Pravidlo předběžné opatrnosti**, jedna z klíčových zásad péče o životní prostředí, vtělená do řady dokumentů OSN nebo ES, se v rámci Bernské úmluvy uplatňuje v Příloze III. Ta obsahuje seznam druhů, které smluvní strany sice nemusí striktně chránit, ale jejichž využívání by mělo probíhat rozumným, udržitelným způsobem tak, aby neohrozilo další existenci těchto organismů. Jak ostatně vyplývá již ze samotného názvu, ukládá uvedená konvence smluvním stranám, aby přijaly vhodná a potřebná právní a správní opatření i k ochraně přírodních stanovišť (biotopů) všech druhů fauny a flóry, zejména těch, které jsou přísně chráněny. Měly by tak zabezpečit účinnou ochranu ohrožených přírodních stanovišť, i když je neobývají druhy, na něž se úmluva vztahuje. V době svého vzniku, kdy nebylo v západní Evropě hnutí proti týrání zvířat tak vlivné jako dnes, představovala Bernská úmluva jednu z oněch pověstných prvních vlašťovek tím, že zakazuje některé **nehumánní způsoby lovu či zabíjení živočichů** jako je střelení zvířat, oslněných umělým světlem (Příloha IV).

Až dosud se smluvními stranami Bernské úmluvy stalo 40 evropských států a ES. Protože úmluva klade značný důraz na ochranu migrujících živočichů, přistoupily k ní i čtyři africké země, kudy pravidelně protahují nebo kde zimují evropské ptáky. Politickou gesci nad Bernskou úmluvou převzala Rada Evropy (RE), sídlící ve Štrasburku. Řídící orgán úmluvy, Stálý výbor, který je tvořen delegáty smluvních stran, se v tomto historickém alsaském městě schází zpravidla jednou ročně.

Za to, že *Úmluva o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť* patří mezi nejúspěšnější mezinárodní konvence vůbec, vděčíme jednomu jejímu pozoruhodnému ustanovení. **Každý občan či organizace** ze země, která se stala signatářem Bernské úmluvy, může upozornit její sekretariát, že v určitém konkrétním případě **nenaplní vláda této země závazky**, které na sebe převzala

ratifikací, přijetím, schválením nebo přistoupením k této mezinárodní právní normě. Stálý výbor poté stížnost spolu s vysvětlením příslušné vlády posoudí. Pokud ji uzná za opodstatněnou, doporučí kritizovanému státu konkrétní kroky, jak sjednat **nápravu**. Na dalším zasedání přednese delegát uvedeného státu zprávu o tom, jak se s nimi jeho vláda vypořádala. Stálý výbor celý případ uzavře teprve tehdy, jestliže dotčená vláda doporučení skutečně naplnila. Nutno podotknout, že naprostá většina smluvních stran Bernské úmluvy se skutečně snaží, aby se na "černé listině" Stálého výboru vůbec neocitla. A ještě jednu skutečnost musíme v této souvislosti zmínit. Nevládní organizace, občanské sdružení či odborná společnost, která podala stížnost, má možnost ji přednést přímo na zasedání stálého výboru.

Bernská úmluva a ČR

Tehdejší ČSFR začala s přípravami na ratifikaci Úmluvy o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť již v roce 1991. Po rozpadu Československa nebyla nově vzniklá ČR členem Rady Evropy, čímž došlo k určitému zpomalení celého procesu. Nicméně v srpnu 1994 vláda ČR odsouhlasila záměr, aby se Česká republika stala smluvní stranou Bernské úmluvy. Po opakovaném meziresortním vyjednávání na svém zasedání **28. srpna 1997 vláda přistoupení České republiky k Bernské úmluvě schválila**. Současně **vyslovila výhrady** proti zařazení některých ptačích a savčích predátorů (vlk *Canis lupus*, medvěd hnědý *Ursus arctos*, káně lesní *Buteo buteo*, káně rousná *Buteo lagopus*, jestřáb lesní *Accipiter gentilis*, poštolka obecná *Falco tinnunculus*) do Přílohy II (přísně chráněné druhy živočichů). Obdobná výhrada se týká méně známé kozy bezoárové (*Capra aegagrus*): zmiňovaný sudokopytník není v ČR původním druhem. Před půlstoletím byl vypuštěn na území dnešní CHKO a BR Pálava, v roce 1994 a 1996 pak byli jedinci pavlovské populace převezeni do obory Vřísek v okolí Zahrádek (okres Česká Lípa), protože spásáním a sešlapem ohrožovali tamější ojedinělá rostlinná společenstva (fytoocenózy). Navíc tvoří určitou část pavlovské populace kříženci s kozou domácí (*C. aegagrus f. hircus*). Stálý výbor rovněž přijal výhradu ČR proti zařazení poloautomatických a automatických zbraní se zásobníkem schopným pojmout více než dvě dávky munice do Přílohy IV.

Bernskou úmluvu **ČR oficiálně podepsala 8. října 1997 a smluvní stranou úmluvy se stala 1. června 1998**. MŽP pověřilo koordinací realizace

Bernské úmluvy v České republice Agenturu ochrany přírody a krajiny ČR, odbornou instituci státní ochrany přírody.

Bernská úmluva: konkurence nebo spolupráce mezi Radou Evropy a Evropskými společenstvími?

Domnívám se, že Bernská úmluva si **smysl své existence uchová** i tehdy, když bude EU sdružovat polovinu zemí, nacházejících se na našem kontinentě, a to hned z několika důvodů:

1. Bernská úmluva má celoevropskou působnost, přesněji řečeno se jejími smluvními stranami staly kromě naprosté většiny evropských států i některé africké země. Vytváří tak skutečně celoevropský rámec pro ochranu populací významných rostlinných a živočišných druhů, péči o biotopy a omezení určitých nehumánních metod odchytu nebo usmrcování volně žijících živočichů. Právě tím, že se staly smluvními stranami uvedené mezinárodní konvence, musely téměř všechny postkomunistické evropské státy významně novelizovat nebo přijmout zcela novou legislativu na ochranu přírody. Bernská úmluva navíc pomáhá zapojovat do celoevropského procesu státy bývalého sovětského bloku, s nimiž ES nezačala vyjednávat o přijetí do EU. Totéž se týká i západoevropských zemí, které nejsou členy EU, jako je Norsko, Island nebo Švýcarsko. Význam posledně jmenovaných států pro péči o evropské přírodní dědictví netřeba zdůrazňovat.
2. Na rozdíl od některých jiných nástrojů mezinárodního práva se ES stala smluvní stranou Bernské úmluvy. Znamená to tedy, že závazky, vyplývající z Úmluvy o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť, na sebe nevzaly jenom vlády jednotlivých členských států EU, ale i ES jako celek. Každá změna příslušných příloh Bernské úmluvy se proto musí projevit novelizací odpovídajících právních norem ES, konkrétně směrnice č. 79/409/EHS o ochraně volně žijících ptáků (směrnice o ptácích) a směrnice č. 92/43/EHS o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (směrnice o stanovištích), samozřejmě za předpokladu, že ES neuplatní proti návrhu výhradu.
3. Spolupráce mezi RE a ES umožňuje, aby státy, usilující o přijetí do EU, využily v aproximačním procesu právě naplňování Bernské úmluvy. Tvůrci směrnice o stanovištích se nikdy netajili tím, že se při přípravě této bezesporu nejdůležitější právní normy ES na ochranu přírody a krajiny inspirovali právě Bernskou úmluvou.

Vhodným příkladem, jak je možné skloubit implementaci Bernské úmluvy s politicky podporovanou přípravou na vstup do EU, zůstává **vytváření soustav SMARAGD**. Již v roce 1989 doporučil Stálý výbor Bernské úmluvy, aby smluvní strany na svém území budovaly soustavu celoevropsky významných lokalit s výskytem cílových druhů a poddruhů planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů a bio-

topů. Mezitím došlo v bývalých komunistických zemích střední a východní Evropy k dalekosáhlým politickým, společenským a hospodářským změnám a v roce 1992, v předvečer proslulé Konference OSN o životním prostředí a rozvoji (UNCED), přijala ES již zmiňovanou směrnici o stanovištích, zavazující členské státy EU mj. k vytváření soustavy chráněných území ES **NATURA 2000**. Oba přístupy se přitom z právního hlediska významně odlišují. Rezoluce a doporučení Stálého výboru Bernské úmluvy smluvní strany k ničemu právně nezavazuje, povinnost vytvořit soustavu NATURA 2000 vyplývá přímo ze směrnice o stanovištích.

Zpočátku to vypadalo, že na našem kontinentě budou existovat, pokud nebudeme brát v úvahu jinak koncipovanou Celoevropskou ekologickou síť, dvě soustavy lokalit nadnárodního významu: NATURA 2000 v EU a SMARAGD ve všech smluvních stranách Bernské úmluvy včetně EU. Po vyjednávání mezi představiteli RE a Evropské komise se nakonec dospělo k rozumnému kompromisu. Zatímco **v členských státech EU bude NATURA 2000 považována za součást soustavy SMARAGD**, ve zbývajících částech kontinentu se bude soustava SMARAGD vytvářet na principech obdobných zásadám budování soustavy chráněných území ES. Z uvedené kompatibility mohou těžit kandidátské státy EU tím, že mohou oba procesy sladit a pro určení lokalit soustavy NATURA 2000 využít finanční prostředky, poskytované RE na rozvoj soustavy SMARAGD. Uvedený přístup vůbec nezpochybňuje, že oprávněnou prioritou orgánů státní správy i odborných institucí státní ochrany přírody před vstupem ČR do EU zůstává identifikace území, navrhovaných do soustavy NATURA 2000, založená na aktuálních a objektivních údajích o stavu přírody.

Přestože vytváření soustav SMARAGD a NATURA 2000 zůstává sice obdobnými a paralelně běžícími, ale oficiálně dvěma samostatnými aktivitami, ukazuje se jako výhodné, aby byly obě činnosti koordinovány jedním pracovištěm. V ČR garantuje vytváření soustavy SMARAGD na základě smlouvy s RE Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, která rovněž koordinuje přípravu odborných podkladů pro určení lokalit soustavy NATURA 2000.

Závěr

Úmluva o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť (Bernská úmluva) představuje svým značně komplexním přístupem a celokontinentální působností významný nástroj řízení péče o přírodní dědictví v šířeji pojaté Evropě. Protože se Evropská společenství stala smluvní stranou Bernské úmluvy a příslušné instituce ES její naplňování podporují, bude implementace uvedené mezinárodní úmluvy důležitá i poté, co se ČR stane členským státem EU. Tomu by významně měla napomoci legislativa ES na ochranu přírody.

**RNDr. Jan Plesník, CSc.,
národní koordinátor Bernské úmluvy
Agentura ochrany přírody a krajiny ČR**

Monitoring geneticky modifikovaných organismů

Odbor environmentálních rizik MŽP byl v uplynulých letech zadavatelem několika projektů týkajících se monitoringu geneticky modifikovaných organismů (GMO) a zjišťování jejich možného vlivu na životní prostředí. Tyto projekty přinesly zajímavé výsledky obecně použitelné při posuzování rizik nakládání s geneticky modifikovanými zemědělskými plodinami.

V České republice je použití GMO od 1. ledna 2001 upraveno zákonem č. 153/2000 Sb., o nakládání s geneticky modifikovanými organismy a produkty a o změně některých souvisejících zákonů. Již před nabytím účinnosti tohoto zákona byly prováděny některé polní pokusy s geneticky modifikovanými polními plodinami – řepkou, cukrovkou a kukuřicí. Ministerstvo životního prostředí bylo předem o těchto pokusech informováno a mohlo upravit jejich podmínky. Osivářské a šlechtitelské firmy provádějící tyto pokusy však neměly před rokem 2001 povinnost provádět následnou kontrolu pokusných ploch po skončení pokusů, ani zjišťovat možnost přenosu genetické modifikace na příbuzné planě rostoucí druhy rostlin. K tomuto účelu tedy odbor environmentálních rizik koncipoval v letech 2001 a 2002 vlastní projekty.

Nejrizikovější z geneticky modifikovaných zemědělských plodin pokusně pěstovaných v ČR je **řepka olejná**, vzhledem k možné křížitelnosti s některými plevelnými druhy a mnohaletému přežívání semen (výdrolu po sklizni) v půdě. V minulých letech byla geneticky modifikovaná ozimá řepka firmy Aventis odolná vůči herbicidu Liberty pokusně pěstována na několika lokalitách, proto bylo rozhodnuto zaměřit monitoring právě na tuto plodinu. Na základě dlouhodobé spolupráce s OER MŽP byl osloven Ústav molekulární biologie rostlin AV ČR a v roce 2002 též Jihočeská universita v Českých Budějovicích.

V roce 2002 byly řešeny dva doplňující se projekty: projekt MŽP/340/1/12/GMO/02 „*Monitorování šíření transgenů řepky pylem a výdrolu semen v roce 2002*“, jehož řešitelem byla Biologická fakulta Jihočeské university (Doc. RNDr. Miloš Ondřej, DrSc., katedra genetiky), a projekt MŽP/340/1/13/GMO/02 „*Detekce transgenů řepky v roce 2002*“ Ústavu molekulární biologie rostlin AV ČR v Českých Budějovicích (Doc. RNDr. Jindřich Bříza, CSc.), navazující na výsledky předchozího roku.

Pracovníci Biologické fakulty JU provedli v květnu a červnu kontroly na šesti lokalitách, kde byla v předchozích sezónách pěstována geneticky modifikovaná řepka. Na všech sledovaných pozemcích bylo zkontrolováno vzcházení řepky z výdrolu, dále byly odebrány vzorky k detekci přítomnosti transgenů ze vzešlých rostlin řepky a příbuzných plevelů (hořčice polní, rukev) jak přímo na pozemku, tak v jeho okolí. Od uživatele pozemku byly zjištěny údaje o ošetření pozemku po ukončení pokusů s geneticky modifikovanou řepkou, tyto údaje byly porovnány s metodikou uvedenou uživateli v ročních zprávách o nakládání s GMO. Odebrané vzorky rostlin byly předány Ústavu molekulární biologie rostlin k analýze metodou PCR.

Bylo zjištěno, že řepka (rostliny z výdrolu, případně ojedinělé rostliny z předchozího roku schopné dosáhnout reprodukčního stadia) se vyskytuje jen na těch polích, na nichž byla v loňském roce pěstována a na kterých v době monitoringu dosud nebylo provedeno ošetření vhodným postemergentním herbicidem. Ojedinělé rostliny se vyskytují také na krajích polí na ojedinělých místech v úzkých pásech (cca do 20 cm), které nebyly dostatečně zpracovány zemědělskou technikou. Frekvence výskytu rostlin řepky nepřesahovala hodnotu cca 1 rostlina na 3 m². Podíl transgenů rostlin přibližně odpovídal podílu plochy (z plochy celkové), na níž byly transgenové rostliny (v poměru k netransgenovým) pěstovány. Na druhé straně na plochách, na kterých již byla realizována veškerá opatření k omezení výskytu GMO včetně postřiku selektivním postemergentním herbicidem v porostech s jinou následnou plodinou nebo neselektivním postemergentním herbicidem na plochách ponechaných jako úhor, se životaschopné rostliny řepky nevyskytovaly. Potvrdilo se, že **správná agrotechnika je schopna snížit počet přežívajících rostlin z minulého roku na minimum** (desítky na celém porostu o rozloze tisíců m²). Současně bylo konstatováno, že náhodně přežívající rostliny po pokusech na řepce bývalé firmy Aventis jsou příslušnými subjekty **skutečně odstraňovány**, a to kombinací aplikace herbicidů a mechanické ruční likvidace. Při provedených molekulárních detekcích transgenů na omezených souborech řepky příbuzných druhů rostlin (hořčice rolní, rukev sp.) rostoucích přímo na pokusné ploše či v její těsné blízkosti (do vzdálenosti 10 m), **nebyly nalezeny žádné pozitivní vzorky**. Z toho vyplývá, že k případnému cizosprašení s těmito planými druhy brukvovitých rostlin (pokud k němu vůbec dochází v důsledku překryvu dob kvetení) může i přímo v porostu řepky docházet jen velmi zřídka. Osvětlení této otázky by vyžadovalo testování rozsáhlých souborů rostlin, ty však dosud nebyly k dispozici vzhledem k omezeným pokusným plochám modifikované řepky.

Druhá část projektu Ústavu molekulární biologie rostlin se zabývala **možností přenosu transgenů u GM řepky pylem**. Tyto pokusy byly pokračováním projektu z roku 2001, kdy byly odebrány vzorky nemodifikované řepky, která byla pěstována v sousedství GM řepky firmy Aventis s transgenem *bar* pro rezistenci k fosfinothricinu.

Odběry byly prováděny ve vzdálenostech 5 m, 20 m a 40 m (lokalizovaných směrem na západ) a dále z pole odrůdy netransgenové řepky z místa vzdáleného jihozápadním směrem 520 m od pole s transgenovou řepkou, jehož velikost byla cca 200 m². Hodnocení proporce klíčících rostlin rezistentních

k fosfinothricinu probíhalo ve sklenicích ÚMBR AV ČR po vysetí semen do půdy. Ve stadiu dvou pravých listů (cca 3 týdny po výsevu) byly klíční rostliny postřikány 1% vodným roztokem herbicidu Liberty, jehož účinnou složkou je fosfinothricin (gluphosinate ammonium). Zhruba 3 týdny po postřiku herbicidem byl z jednotlivých tolerantních rostlin odebrán vzorek listu na analýzu PCR.

U potomstva rostlin tolerantních k herbicidu byly dále zjišťovány štěpné poměry, tj. poměr tolerantních a senzitivních rostlin ve výsevu semen vzniklých po samoopylení.

Byl prokázán, resp. potvrzen, přenos transgenu u řepky na krátkou vzdálenost, a to ve velmi nízké frekvenci. U hodnocených vzorků ze vzdálenosti 5 m a 20 m bylo zjištěno přibližně 0,4 % rostlin tolerantních k herbicidu, přičemž u všech byl potvrzen gen bar. Ve vzorcích ze vzdálenosti 520 m od porostu geneticky modifikované řepky už nebyly rostliny s transgenem zjištěny. Výsledky těchto pokusů jsou dobře srovnatelné se závěry ing. Kamlera a spolupracovníků ve Výzkumném ústavu včelařském v Dole u Libčic. Štěpné poměry v potomstvu rostlin přežívajících po postřiku herbicidem s fosfinothricinem byly ve většině případů (55 %) 3:1, což odpovídá heterozygotnímu charakteru tolerantních rostlin odebraných v různé vzdálenosti od pole s transgenní řepkou.

V sezóně 2001/2002 došlo k výraznému omezení pokusných ploch s geneticky modifikovanou řepkou – Ministerstvem životního prostředí byly povoleny pokusy pouze na dvou lokalitách. I tyto pokusy, vyseté na podzim 2001 firmou Aventis CropScience, byly z rozhodnutí firmy (nyní Bayer) zlikvidovány na jaře roku 2002 před květem. Obecně však lze očekávat, že polních pokusů s geneticky modifikovanými zemědělskými plodinami bude přibývat, a proto bude spolupráce OER MŽP s Akademií věd a vysokými školami formou obdobných projektů nadále pokračovat.

**Ing. Zuzana Doubková,
VO – sekretariát České komise pro nakládání
s GMO, odbor environmentálních rizik MŽP**

Ministr Ambrozek předal putovní cenu Sněmu dětí

V sobotu 14. prosince 2002 vyvrcholila „vzdušná“ informační kampaň 2002 pražské Agentury Koniklec. Putovní cenu Sněmu dětí ČR pro ŽP a další ocenění nejlepším mladým účastníkům projektu „vzdušný oceán“ předávali ministr životního prostředí RNDr. Libor Ambrozek, patron celoroční kampaně Ján Zákopčaník a odborný lektor Jindřich Petrlík ze sdružení Arnika.

První místo získala se svojí prací **Radka Štěpánová** z Vyškova. „Snažila jsem se získat informace o tom, jaké nebezpečné látky vypouští do životního prostředí spalovna nebezpečných odpadů firmy Ekotermex. Samotná spalovna moji žádost o informace ignorovala. Řadu údajů jsem nakonec získala od České inspekce životního prostředí. Vyplývá z nich, že spalovna vypouští do ovzduší mimo jiné vysoce toxické dioxiny,“ shrnula stručně zaměření své práce vítězka.

Téma „Vzdušný oceán – vzduch, lidé a životní prostředí“ mládež velice zajímá. Hovoří o tom i relativně vysoký počet dodaných závěrečných zpráv, ve kterých účastníci projektu zpracovali teoretické a praktické vědomosti a schopnosti získané pod vedením odborníků v průběhu celého roku. „Baví je provádět pozorování a měření, cvičit se v prezentaci získaných informací a pomáhat v konkrétních věcech v místě svého bydliště,“ komentoval letošní činnost jeho hlavní organizátor, Václav Bratrych z Agentury Koniklec.

Druhá skončila **Zdenka Balíková** z Bystřice nad Pernštejnem a **třetí pozici** obsadila **Iva Tenorová** z Letovic na Blanensku. „Podle výskytu značného množství druhů lišejníků v okolí Letovic žijí nejspíš v čistém prostředí. Vybrala jsem si tyto zajímavé rostliny jako bioindikátory míry znečištění ovzduší,“ komentovala výsledky své práce bronzová Iva Tenorová.

„Členové Sněmu dětí ČR pro životní prostředí měli letos možnost si vyzkoušet, jak těžké je

z některých firem vydolovat informace o vypouštěných toxických látkách. Několik se jich snažilo získat informace od Pražských služeb o škodlivinách vypouštěných spalovnou Malešice, ale marně. Práce všech účastníků byly na vysoké úrovni a řada z nich se také úspěšně snažila o pozitivní změny ve svém okolí. Někteří zabránili rozšiřování načerno skládkovaných odpadů, jiní vyvíjeli tlak na znečišťovatele, aby přestali tajit údaje o toxických látkách,“ pokusil se shrnout své dojmy z průběhu celoroční soutěže její lektor, Jindřich Petrlík ze sdružení Arnika.

Benefiční koncert a předání cen na závěr celoroční práce Sněmu dětí ČR pro životní prostředí již třetím rokem organizuje Agentura Koniklec. Loni proběhlo díky finanční podpoře programu Phare – Access a Ministerstva životního prostředí ČR. Kromě celoroční činnosti mladých lidí nabízela Agentura Koniklec v rámci informační kampaně „vzdušnou“ soutěž pořádanou ve spolupráci s „Radiem na polštář“ Českého rozhlasu 2, knihu, videokazetu a CD-ROM z Edice Živly, tři čísla časopisu Živel-vzduch a informační servis na internetových stránkách:

<http://.zivly.koniklec.cz>.

(tisková zpráva Agentury Koniklec)

Agentura Koniklec, Chelčického 12, 130 00 Praha 3,
Václav Bratrych, tel.: 603/741 160
e-mail: sdcr@koniklec.cz

Význam turismu pro ochranu přírody a krajiny

Úspěchy, kterých lidstvo dosáhlo zejména v posledních stoletích minulého tisíciletí, byly ohromné. Tento pokrok se neomezil pouze na oblast techniky, ale umožnil rovněž zlepšení sociálního postavení člověka. Tyto změny byly završeny hlavně v důsledku průmyslové revoluce, která revolučně změnila i způsoby odpočinku a rekreace. Podstatným způsobem se rozvinuly takové způsoby trávení volného času jako je cestování. V druhé polovině posledního století druhého milénia se turismus stal jedním z nejdůležitějších ekonomických a sociálních fenoménů. Je nepopiratelné, že významný růst tohoto sektoru ovlivnil způsob našeho života a dokonce změnil ekonomiku mnoha zemí.

Cestování za turistickým účelem se stává v našem životě stále důležitějším. Mezinárodní i vnitrostátní turismus roste a poroste stále tak, jak to umožní technologie cestování a dostupnost cílů jak dopravní, tak cenová.

Světová organizace turismu předvídá ve 21. století cestovatelský boom. V roce 1950 dosáhl počet mezinárodních cest 25 milionů osob. Tento počet rostl o 7 % ročně, takže **v roce 1998 už dosáhl 625 milionů osob.**

I když se trend růstu mezinárodních cest snížil v průměru na 4 % ročně, kolokvium „Vize 2020“, organizované Světovou organizací turismu, odhaduje, že **v roce 2020 dosáhne počet mezinárodních cest již 1,56 miliardy osob**, tedy 2,5 krát více než v roce 1998. Příjmy pocházející z turismu (bez nákladů na dopravu) se v mezidobí 1995 až 2020 více než ztrojnásobí a dosáhnou částky **2 trilionů USD.**

Světová organizace turismu odhaduje, že vnitrostátní turismus představuje desetinásobek počtu osob turismu mezinárodního a je pětikrát významnější, pokud se týká příjmů.

Vlivy turismu na prostředí

Ekologická bilance turismu ukazuje jasně, že každé turistické zařízení a aktivita přináší pro životní prostředí rizika, a to v podobě vlivů přímých (destrukce ekosystémů) nebo nepřímých, narušením přírodních cyklů či odnímáním přírodních zdrojů nebo odkládáním odpadů do prostředí.

Existují vztahy mezi turistickými aktivitami a jejich možnými impakty na rozdílná prostředí, závisící na druhu a intenzitě činností a citlivosti daných prostředí.

Seznam turistických aktivit lze rozdělit podle následujících kritérií:

- typ infrastruktury, zařízení nebo činnosti,
- typ dopravy,
- užití zdrojů – voda, energie,
- produkce odpadů,
- četnost návštěvníků.

Území a prostředí mohou být podle jejich charakteru a citlivosti rozdělena následovně:

- chráněná území, přírodní parky a venkovské prostředí,
- hory,
- vody a jejich pobřeží,
- města a kulturní centra,
- rekreační oblasti.

Potenciální dopady mohou být charakterizovány následovně:

- spotřeba přírodních zdrojů (území, voda ...),
- krajinářské úpravy a změny, vizuální impakty,
- zvýšení provozu,
- emise a jejich ukládání do vzduchu, vody, půdy,
- produkce odpadů,
- změny a ničení flóry,
- rušení a hubení fauny,
- ovlivňování přírodního a kulturního dědictví,
- konflikty bezpečnostního charakteru,
- sociálně-kulturní efekty,
- sociálně-ekonomické efekty,
- hluk, světlo.

Měkký, zelený a přírodní turismus – udržitelný turismus

Udržitelný turismus je provozován v harmonii s místními poměry životního prostředí, místním společenstvím obyvatel a místní kulturou, takže umožňuje trvalé turistické využívání území a nepůsobí závažné škody.

Termín „**měkký turismus**“ je obecně užíván od roku 1980. Zatímco termíny „zelený“ nebo „přírodní turismus“ zohledňují ekologickou nezávadnost, měkký turismus zdůrazňuje socio-kulturní aspekty. Měkký turismus je charakterizován:

- kompatibilitou s přírodou: ochranou krajiny, vody, půdy, květeny, zvířeny a přírody obecně;
- kompatibilitou se zdravím: zdravím člověka i živočichů, pěstováním biopotravin, soukromou a veřejnou rekreací;
- sociální kompatibilitou: souladem s místními mravy a zvyky, tradicemi, místní sociální strukturou;
- ekonomickou kompatibilitou: ekonomickým přínosem regionu, přínosem pro rozvoj místního podnikání, rozvojem turistických možností;
- fyzickou kompatibilitou: schopností infrastruktury zajistit služby pro turistický rozvoj a dostatečnými prostorovými poměry území.

Turismus – prostředek osvěty a výchovy

Ochrana přírody nemůže bránit veřejnosti ve využívání přírodních zdrojů i k účelům rekreace, odpočinku, obnovy tělesných i duševních sil či naplňování potřeby jejího estetického vyžití. Rekreační využívání, pokud nepoškozuje přírodní hodnoty, připouští i samotný zákon o ochraně přírody a krajiny jmenovitě pro chráněné krajinné oblasti a obecně pro ostatní území.

Vhodná místa, která nemohou být tímto využitím ve své přírodní hodnotě poškozována, mohou být dokonce, a je to žádoucí, veřejnosti prezentována za účelem jejího vzdělávání a výchovy k ochraně přírodního prostředí.

Od této komentované prezentace, která může mít různou podobu (jednotlivá informační místa na zajímavých lokalitách, souvislé naučné stezky s různými typy vybavení, dokonale technicky vybavená návštěvnická a informační střediska) lze očekávat zejména následující přínosy:

- komentovaná prezentace umožňuje návštěvníkům lépe pochopit význam a hodnotu prezentované lokality, což může i umocňovat dobré pocity z její návštěvy;
- veřejnost může být získána pro spolupráci nebo alespoň respektování některých ochrannářských opatření tím, že jim porozumí;
- osvětové vybavení lokality může upravit pohyb návštěvníků s tím, že nasměruje jejich pobyt do žádoucích míst a uchrání tak jiná, citlivá místa;
- je možné upravit návštěvnost místa v čase (např. organizováním propagovaných akcí mimo sezónu);
- organizovaná návštěvnost dává i možnost finančního zisku (prodej publikací, placená průvodcovská služba, vstupné). Jako příklad může sloužit ve Francii realizovaná praxe nazvaná „Cesty do přírody“, kdy se ochrana přírody podílí na zisku smluvní cestovní kanceláře, která umožňuje organizování návštěv malých skupin zájemců ve vybraných chráněných územích, přičemž jejich účastníkům zajišťuje odborné průvodce, večerní přednášky, odborné publikace, tištěné průvodce a jinou dokumentaci navštíveného místa.

Nutnost plánování turismu

Z výše uvedených skutečností vyplývá, že turismus nelze z přírody vyloučit, je však třeba jej plánovat, aby bylo možné když ne zcela odstranit, tedy alespoň minimalizovat jeho možné negativní vlivy na přírodní prostředí, případně i využít pozitivní možnosti, které někdy může přinést (výchova, osvěta, vzdělávání).

Problematikou turismu ve vztahu k životnímu prostředí se často zabývala i Rada Evropy, která podporovala u členských zemí vysokou vnímavost k důležitým otázkám, spojeným s rozvojem trvalého turismu. Výbor ministrů schválil řadu doporučení, vypracovaných Skupinou specialistů pro turismus a životní prostředí:

- Doporučení č. R (94) 7, týkající se obecné politiky rozvoje trvalého turismu respektujícího životní prostředí;
- Doporučení č. R (95) 10, týkající se politiky rozvoje trvalého turismu v chráněných územích;
- Doporučení č. R (97) 9, týkající se politiky rozvoje trvalého turismu respektujícího životní prostředí pobřežních území;
- Doporučení č. R (99) 16, týkající se rozvoje vzdělávání pracovníků a budoucích profesionálních pra-

ovníků v oboru turismu v otázkách péče o životní prostředí.

Účastníci Mezinárodní konference o biodiverzitě a turismu v Berlíně (březen 1997) přijali deklaraci, stvrzující klíčové principy, jež mají v budoucnu v souladu s Agendou 21 všechny aktivity turismu splňovat:

- cestování a turismus musí sloužit lidskému zdraví a produktivnímu životu v souladu s přírodou;
- cestování a turismus musí přispívat k uchování, ochraně a obnově ekosystémů Země;
- cestování a turismus musí být založeny na modelu udržitelné produkce a konzumace;
- národy musí spolupracovat při podporování otevřeného ekonomického systému, v němž mezinárodní aktivity v cestování a turismu budou založeny na udržitelném základě;
- cestování a turismus, mír, rozvoj a ochrana životního prostředí spolu navzájem souvisejí;
- protekcionismus při aktivitách v cestování a turismu musí být zastaven nebo změněn v opak;
- ochrana životního prostředí musí být integrální součástí procesu rozvoje turismu;
- záměry rozvoje turismu musí být projednávány za účasti dotčených občanů a rozhodovány na místní úrovni;
- národy se musí navzájem upozorňovat na přírodní pohromy, které by mohly ohrozit turisty nebo turistické oblasti;
- cestování a turismus se musí všemožně snažit o vytvoření pracovních příležitostí pro ženy a místní obyvatelstvo;
- rozvoj turismu musí přispívat k poznání a podpoře identity, kultury a zájmů místního obyvatelstva;
- cestovní a turistický průmysl musí respektovat mezinárodní předpisy na ochranu životního prostředí.

Závěr

Turismus je lidskou aktivitou, která v poslední době stále roste a nabývá na významu. Vliv turismu na přírodní prostředí je vždy větší či menší měrou negativní, v závislosti na intenzitě a charakteru jeho konkrétních aktivit a citlivosti prostředí, v němž je provozován. Protože však turismus nelze z přírodního prostředí eliminovat, naopak, jedním z poslání ochrany přírody je i uchovávat a vytvářet zdravé prostředí pro život člověka, jeho rekreaci, odpočinek a obnovu tělesných i duševních sil, stejně jako poskytovat mu možnosti estetického vyžití, je třeba jej plánovitým způsobem usměrňovat do podoby „udržitelného turismu“. V takovém turismu pak lze uplatňovat i jeho další kladné stránky – možnost osvětového a výchovného působení na obyvatelstvo.

RNDr. Milan Rivola,
odbor ochrany přírody MŽP

České dráhy zlepšily svou nabídku služeb pro cyklisty

S novým jízdním řádem ČD, platným od 15. 12. 2002, začíná platit několik zajímavých nabídek. Nově lze přepravovat jízdní kolo v každém rychlíku, spěšném či osobním vlaku, ve vybraných vlcích funguje pojízdná úschovna kol, je možné zakoupit výhodný kombinovaný jízdní doklad pro přepravu a uschování kola a v Českém ráji (žst. Turnov a Jičín) budou půjčovat jízdní kola.

Kolo do každého vlaku

První z nových nabídek je možnost vzít si s sebou kolo do každého rychlíku, spěšného či osobního vlaku (u IC, EC a Ex jen ve vybraných vlcích – informace v jízdním řádu). Vlaky se speciálními vozy pro rozšířenou samoobslužnou přepravu kol cestujícími jsou v jízdním řádu označeny symbolem jízdního kola v hlavičce vlaku, stejným symbolem jsou pak označeny i samotné vozy. Ve vlcích, ve kterých nejsou tyto vozy zařazeny, se jízdní kola přepravují na prvním a posledním nástupním prostoru soupravy, kde smějí být nejvýše dvě kola. Cestující si musí kolo sám naložit a vyložit a nese za něj zodpovědnost po celou dobu jízdy. Cena přepravy jednoho kola je 20 Kč.

Pojízdná úschovna

Druhou změnou je zavedení pojízdné úschovny kol na všech vlcích s přepravou cestovních zavazadel, v jízdním řádu jsou označeny symbolem kufru nebo písmenem K v kroužku v hlavičce vlaku. Samotné vozy s pojízdnou úschovnou jsou označeny symbolem K v kroužku. Cestující přivede kolo k takto označenému vozu a předá je zaměstnanci ČD obdobně jako v klasické úschovně a vyzvedne si je zpět v cíli své cesty (platí pouze pro přímý vlak bez přestupu). Cena úschovy je 30 Kč za kus.

Kombinovaný jízdní doklad

Třetí změnou je možnost zakoupení kombinovaného dokladu, který opravňuje k opakované samoobslužné přepravě jízdního kola, užití pojízdné úschovny či úschovny v železničních stanicích v době platnosti dokladu. Ceny jsou závislé na počtu dní: 1 den za 50 Kč, 3 dny za 120 Kč, 5 dní za 160 Kč a 7 dní za 200 Kč.

Půjčovny kol

Čtvrtou změnou je zavedení půjčovny kol ve stanicích Turnov a Jičín s dobou provozu od 1. 4. do 31. 10.

Věříme, že zlepšení podmínek pro spojení jízdního kola a železnice povede ke zvýšení atraktivity těchto ekologicky šetrných druhů dopravy oproti individuálnímu automobilismu.

**Vít Roušal,
Děti Země Plzeň**

